

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav českých dějin

Jakub Adamus

**OBRAZ DOBY: „VLASTENECKÝ“
KNĚZ JOSEF PLOJHAR**

The symbol of time – „patriotic“ priest Josef Plojhar

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Kamil Činátl Ph.d.

Praha 2014

Bibliografický záznam

ADAMUS, JAKUB. *Obráz doby: „Vlastenecký“ kněz Josef Plojhar*. Praha, 2014. 52 s. Bakalářská práce Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Kamil Činátl Ph.d.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je sepsat biografickou studii života katolického kněze Josefa Plojgara, od jeho narození až do začátku 50. let 20. století. Při psaní této práce budou využívány dosud neznámé pramenné záznamy, částečně bude uplatňována i orální historie vzhledem k nedostatku pramenné základny. Konkrétně se v práci budu zabývat jeho osobním životem, sociální situací jeho rodiny, spornou otázkou jeho poněmčení, kariéry kněze a jeho následný odklon do profánní sféry, léty v koncentračních táborech a léty těsně po roce 1945.

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to compose biographical essay of the life of catholic priest Josef Plojhar, from his childhood to the beginning of fifties in the 20th century. Up to now unknown sources will be employed and with regard to absence of sources' platform partly oral historical sources will be used. I will follow his personal life, social situation of his family, problematic question of his germanization, career as a priest and consequential transformation to the profane sphere, the years in concentration camps and the years after 1945.

Klíčová slova

komunismus, totalita, kněz, koncentrační tábor, poněmčení, Československá strana lidová, Buchenwald, Dachau, arcibiskup, exkomunikace, suspens, České Budějovice, seminář, papež, koncil

Keywords

communism, totality, priest, concentrate camp, germanization, archbishop, excommunication, seminar, pope, council

Rozsah práce: 79 897 znaků

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. 7. 2014

Jakub Adamus

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval mému vedoucímu práce doktoru Činátlovi za jeho četné komentáře a rady. Dále bych rád poděkoval paní Vodičkové za velkou pomoc, kterou mi při hledání pramenů a psaní práce poskytla.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Pramenná základna	10
3. Mládí a studia.....	13
4. Církevní situace po roce 1918	15
5. Kněžský seminář	19
6. Od vysvěcení po zatčení v roce 1939.....	22
7. Koncentrační tábor	25
8. Situace po roce 1945.....	27
8.1 Ustavení československé vlády.....	27
8.2 Katolická církev po roce 1945	28
8.3 Šrámkova lidová strana	29
8.4 Rok 1947	31
8.5 Československá strana lidová 1948	32
8.6 Demise ministrů a převrat v lidové straně.....	33
9. Spor kardinála Berana s Josefem Plojharem.....	36
9.1 Katolická akce a Mírové hnutí katolického duchovenstva.....	41
10. Reprezentace Josefa Plojhara jako kněze po roce 1945	43
11. Závěr	45
Seznam literatury a dalších pramenů.....	47
Seznam použitých zkratk	49
Seznam tabulek.....	49
Seznam příloh	50

1. Úvod

Jako téma pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolil osobnost Josefa Plojgara. Nabízí se zde otázka, proč právě on by měl být v hledáčku našeho zájmu. Téma perzekuce katolické církve, zvláště pak její studium ve 20. století, je již mnohokrát zpracované téma, na němž se podílí nebo podílelo mnoho významných historiků.¹Za zcela zvláštní kapitolu v dějinách církve, jež je upřednostňována v rámci výzkumu minulého století, bychom mohli jistě vytyčit téma katolické církve a komunistického režimu v Československu. Tohoto tématu se dotýká i samotný Josef Plojhar, který sehrál významnou roli při utváření nového uspořádání a vztahu církve s režimem po roce 1948. V mé práci se nicméně budu zabývat hlavně jeho působením a životem předrežimním.

V širší veřejnosti, zvláště pak v odborných a církevních kruzích, existuje poměrně velká povědomost o Josefu Plojharovi. Avšak na úrovni hlubší znalosti, kdo to vlastně byl, není nikdo schopen poskytnout relevantní odpověď. Možná právě kontroverze, s jakou je Josef Plojhar přijímán, dává tématu jistou „mysterióznost“ a zájem o jeho poznání. Je zajímavé, že žádný historik nezpracoval toto téma v nějaké ucelenější formě. Možná je to také způsobeno tím, že je Josef Plojhar v očích veřejnosti stále vnímán jako záporná postava. Pokud se zeptáme v církevních kruzích na názor ohledně jeho postavy, setkáme se s jednoznačně ostýchavým postojem, někdy až s neochotou o tomto člověku promluvit.

Hlavní otázkou mé práce bude zodpovědět, kdy Josef Plojhar přestal být knězem a přijal naplno politické poslání, tedy kdy se odklonil ze sféry sakrální do profánní. Když používám tyto pojmy, stavím je do prostředí, které je uchopitelné v rámci moderních společností. Přiznávám, že prostor se stává stále více desakralizovaným, což mi umožní snáze diferencovat oba pojmy. Jak píše historik Mircea Eliade, pro jakýkoliv projev sakrálního (posvátného) užíváme pojem hierofanie. V případě Josefa Plojgara bychom mohli označit za tzv. hierofanii například samotné kněžství nebo sloužení liturgie. Jsou to významné prvky, které konstituují Plojharovu osobnost a definují jeho vnější náboženskost. Svým jednáním odstraňuje své tzv. hierofanie a tím přechází do sféry profánní [Eliade, 2006: s. 12–19].

Nastíním také problém spojený s národnostním hlediskem ohledně jeho velmi diskutovaného německví. Subjektivní kritérium uplatňované v rámci přihlášení k jakémukoliv

¹Mezi naše nejvýznamnější historiky zabývající se moderními církevními dějinami patří: Jaroslav Šebek, František X. Halas, Karel Kaplan, Jiří Hanuš, Stanislav Balík, Tomáš Petráček, Jaroslav Cuhra, Vojtěch Vlček a badatel-pamětník Václav Vaško, publicista Miloš Doležal ad.

národnosti zůstane vždy osobním pocitem daného jedince, jež nebude nikdy zcela možné vysvětlit z námi dochovaných pramenů. Historik může pouze poukázat na okolnosti a změnu stavu chování člověka a zkusit vnést vlastní pohled na věc. Nemůžeme nikdy zcela jednoznačně rozklíčovat osobní pohnutky, k nimž se daný jedinec podvědomě hlásí.

Ve své práci se budu snažit zachytit jak samotný Plojharův život, od jeho narození, přes absolvování studií a vysvěcení na kněze, ale také jeho zatčení a následné uvěznění v koncentračních táborech nejdříve v Buchenwaldu a následně v Dachau. Celou práci bych poté rád zakončil situací po roce 1945. Co vedlo Josefa Plojgara k tak výraznému odklonu ze sféry sakrální do profánní? A dále bych uvedl začínající spory mezi katolickou církví a státem po roce 1948, kde konkrétně bych poukázal na případu Josefa Plojgara s arcibiskupem pražským Beranem narůstající tlak spojený se snahou rozštěpit a utlumit pozici katolické církve na území Československa.

Proč právě zde bych chtěl ukončit svoji práci a nepokračovat dále? Myslím, že Plojharův život je velmi pestrý, s častými životními odchylkami v podobě jednotlivých vedlejších událostí, avšak vedený vcelku po jedné životní lince. Tou linkou myslím kariéru katolického kněze, pevně regionálně zakotveného v oblasti Jižních Čech. Tato linka je následně přerušena zatčením a uvězněním v koncentračním táboře v roce 1939 a vývoj, kterým projde Josef Plojhar po roce 1945, znamená radikální změnu v jeho stereotypním životě. Přerušuje se zde vzorec kněze působícího na periferii, vzdáleného od hlavního dění, tedy Prahy, který je přetransformován získáním většího jak kulturního, tak hlavně politického vlivu v centru následných událostí.

Jinými slovy končí zde jedna kapitola Plojharova života, jež se diametrálně liší od další, která ho čekala po roce 1948, kdy se jako ministr zdravotnictví, „vlastenecký kněz“, alkoholik, prosovětský politik a významný funkcionář, zapsal do paměti pozdějších generací. Nikdo si nepamatuje, kým byl a co dělal Josef Plojhar před válkou, každý ho má spojeného pouze s působením za komunistického režimu. Tato dichotomie života je hlavním důvodem, proč studovat jeho působení a život před rokem 1948 a dovoluje nám hledat příčiny, jež vedly k tak radikálnímu obratu v chování a činnostech spojených s Josefem Plojharem poté.

2. Pramenná základna

Jako samostatnou kapitolu jsem do své práce vložil také důkladný rozbor všech dostupných pramenů, z nichž jsem mohl při svém bádání čerpat. Ač by se zdálo, že téma osoby Josefa Plojgara bylo a je tématem zpracovaným, podrobnější výzkum ukazuje, že dosud známé informace jsou jen střípky z Plojgarova pestrého života. Tato práce si klade za cíl proniknout hlouběji do sledovaného tématu, podat v uceleném vyprávění jak dosud známé informace, tak i ty zcela nové zasazené do širšího kontextu. Vzhledem k obtížnosti hledání archiválií a jiných pramenů nemůže být práce komplexní, avšak může sloužit jako podklad pro další historiky, kteří se v budoucnu rozhodnou pokračovat v jejím bádání.

Mou základní intencí bylo sepsat biografickou práci o Josefu Plojgarovi, tudíž i postupy a jednotlivé zdroje, které je nutné znát v biografické metodě, jsem se snažil shromáždit a z nich poté vycházet. Bylo by smělé považovat tzv. elementární zdroje za dostačující, tudíž bylo nutné vyhledávat další, které rozšířily hloubku poznání a dokreslovaly představené téma. Při využití různých druhů pramenů bylo také nutné zhodnotit jejich dokumentární hodnotu a informační kapacitu, jinými slovy určit jejich historickou věrohodnost a pravost.

Vycházel jsem z mnoha zdrojů, jako samozřejmost jsem využíval ke své práci různé odborné publikace. Podstatnou část mých podkladů tvoří převážně tzv. prameny institucionální. Vzhledem k tomu, že neexistuje pozůstalost, kde bychom mohli nalézt také prameny osobní povahy jako je například osobní korespondence atd., vycházím proto hlavně ze zdrojů institucionálních.

Dále mám také k dispozici přepis rozhovoru s Ing. Kolmanovou, který poskytuje široký záběr historických události dané doby, ale navíc nabízí výjimečný pohled na samotné Plojgarovo jednání, jelikož s ním žila v jedné domácnosti. Rozhovor byl pořízen Dr. Ing. Aloisem Křišťanem, Th. D. v zimě roku 2007. Ovšem tento pramen je nutné interpretovat obzvláště pozorně. Jakou vypovídací hodnotu může mít, se dá zjistit hlavně důkladnou verifikací informací, jež mohou být záměrně zkreslené vzhledem k tomu, že mezi oběma aktéry existovalo silné osobní pouto. Sám jsem pak vedl rozhovor s Vladimírem Feldmannem, který pracoval na českobudějovickém biskupství a po roce 1989 vedl jeho archiv.

Dalším pramenem, který mám k dispozici je nově nalezený životopis, který napsal v roce 1948 sám Josef Plojhar. Myslím si, že pravděpodobným důvodem, proč tento dokument

vzniknul, bylo to, že Plojhar byl v této době v očích veřejnosti negativně vnímán. Bylo tedy na Ústředním výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ), aby jeho obraz vylepšil. Plojhar měl vyhotovit co nejpřesnější životopis a předat ho komunisty vybranému novináři Rudého práva André Simonemu alias Oto Katzovi, který měl na jeho základě sepsat nějaký článek. V roce 1950 však Simone upadl v nemilost a posléze byl v procesu s Rudolfem Slánským odsouzen a popraven.

Tento jeho životopis byl například použit v propagandistické knize *Spiknutí proti republice*.² Tato kniha byla vydána na konci roku 1949. Její vznik byl podmíněn ostrou mediální kampaní proti církvi a zvláště pak proti arcibiskupovi Beranovi. Již samotná předmluva hovoří za vše: „*Když jsme začali psát tuto knihu, troskotalo právě jednání mezi státem a církevní hierarchií. Souvislá řada nepřátelských činů proti republice nenechávala nikoho na pochybách a postoji, který zaujal k novému Československu pražský arcibiskup a ostatní ordináři. Je to postoj velezrádný, řídící se příkazy Vatikánu a nepřátelské ciziny.*“.

V knize bychom pak mohli najít samotnou kapitolu o Josefu Plojharovi, kde se autoři snaží vylíčit a zdůvodnit jemu neprávem udělenou suspensi a také nastínit důvod jeho zatčení v roce 1939 a následné chování v koncentračním táboře. Zatčení přičítají na vrub kanovníka Neubauera z Českých Budějovic (jak uvádí Josef Plojhar ve svém životopisu) a Beranovo nařčení o tom, že měl být páter Plojhar německým vězněm zpochybňují na základě svědeckých výpovědí jiných vězňů z Dachau.

Během bádání jsem navštívil mnoho archivů. Největší část mých materiálů jsem našel ve Státním oblastním archivu Třeboň, kde jsem čerpal hlavně z fondů biskupského semináře, dále také z matriky, ze které jsem zjišťoval i údaje o jeho rodině. Pro zjištění jeho aktivit v Československé straně lidové (ČSL) do konce války jsem kontaktoval taktéž archiv Třeboň, ale fond je dosud nezpracovaný, a nebylo mi tak umožněno do něj nahlédnout. K dispozici jsem dostal v témže archivu i spis z Krajského soudu v Českých Budějovicích, v němž Josef Plojhar figuruje.

Dále pro ověření informace, že Josef Plojhar studoval na Právnické fakultě, jsem studoval i Archiv Univerzity Karlovy v Praze, konkrétně fond Právnické fakulty UK – katalogy posluchačů. Mezi roky 1939 až 1945 byl Josef Plojhar v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. Z archivů těchto táborů jsem si nechal zaslat materiály týkající se jeho osoby.

² SVOBODOVÁ V., SVOBODA A., TUČKOVÁ A. (1949): *Spiknutí proti republice*, Praha, Melantrich, s. 175–181.

Ke zjištění sporné národnosti jsem si vyžádal sčítání lidu z roku 1921 v Národním archivu v Praze. Bohužel pro druhé sčítání, které se uskutečnilo v roce 1930, se mi již nepodařilo dohledat Plojharovy údaje, protože se odstěhoval z bytu, ve kterém bydlel společně s rodinou, a v daný rok již zde nebyl sčítán.

Pro jeho aktivitu po roce 1945 jsem si vyžádal několik materiálů z Národního archivu v Praze jednak z fondu Policejního ředitelství, evidenci obyvatelstva, všeobecnou spisovnu (kde se nalézají informace o zatčení případně vydaných úředních dokumentů) a prezidia (ověření státní spolehlivosti), avšak bez výsledku. Nalezl jsem pouze jemu vydaný zbrojní pas v roce 1948. Pro zjištění informací týkajících se sporu mezi arcibiskupem Beranem a Josefem Plojharem ve Svazu bojovníků za svobodu jsem žádal o informace jednak ve státním archivu v Třeboni a také v Národním archivu, kde jsem našel jeho členskou přihlášku. Rovněž jsem prohledal ustavující schůze a jednání Svazu, kde Josef Plojhar zastával místo v předsednictvu. Také jsem prošel fondy Státního úřadu pro válečné poškozence (zde jsem dohledával, zda nežádal během jeho uvěznění v koncentračních táborech o finanční podporu pro jeho rodinu), Předsednictva ministerského rady (informace o jeho zatčení gestapem při tzv. protektorátní akci) a fond Zemského úřadu Praha, avšak bez výsledku.

Obrátil jsem se také na Archiv bezpečnostních složek se žádostí o informaci, zda byl Josef Plojhar spojen se spoluprací se Státní bezpečností, ale také bez jakéhokoliv výsledku.

Také jsem čerpal z různých periodik, uveďme například Farní věstník pro České Budějovice a okolní osady, který Josef Plojhar redigoval, novinové články z Jihočeské jednoty, Jihočeské pravdy, Lidové demokracie nebo časopisu Glaube und Heimat a Tribuna.

I zde u periodik v podobě novin nebo časopisů je nutné vzít v potaz, jaké ideologické stanovisko dotyčné periodikum zastávalo, a tudíž odhalit v jakém duchu je zpráva psána.

Ve své práci jsem se snažil shromáždit co nejvíce materiálů, ze kterých bych mohl poté sestavit vyvážený celek. Vzhledem k obtížnosti, ale rovněž i z důvodu časového, jsem nenašel jistě vše potřebné, avšak ty nejdůležitější podklady jsem měl k dispozici a na jejich základě jsem mohl poté tvořit. Je to impuls pro další bádání, ale také i pro kritiku ze strany vědecké obce, když objeví nové poznatky, jež povedou k osvětlení a překvalifikování mnou nastíněného tématu.

3. Mládí a studia

Josef Plojhar se narodil 2. března roku 1902 v Českých Budějovicích do německé rodiny. Otec Johann pracoval jako poštovní úředník v Budějovicích a matka Františka byla v domácnosti.³ Josef měl také dva mladší sourozence, sestru Marii narozenou v roce 1903 a bratra Jana narozeného v roce 1907.

Často je v souvislosti s Plojharovou rodinou uváděno, že pocházel z bilingvní rodiny⁴, to je v tomto případě pravda. Záznam v matrice je sice zapsán v německém jazyce, což svědčí o tom, že se jednalo o německou rodinu, avšak v pozdějším sčítání lidu z roku 1921 můžeme vidět, že matka Františka se hlásila k národnosti české, zatímco otec k německé.⁵

Přihlásil se ke studiu na Německém gymnáziu v Českých Budějovicích, které úspěšně dokončil v roce 1921. To, že absolvoval německé vzdělání, svědčí o tom, že se rodina hlásila k německé národnosti. V Českých Budějovicích žila německá menšina, která až do roku 1918 ovládala místní samosprávu a jiné městské a státní úřady. Tehdejším dlouholetým starostou byl Němec Josef Taschek. Po roce 1918 se spustila v Budějovicích vlna odporu proti všemu německému, byl odvolán starosta Taschek, byly přejmenovávány ulice a náměstí např. ulice Antona von Schmerlinga se přejmenovala na Žižkovu. O silné čechizaci vypovídalo i to, že se změnil název města z tehdejších Budějovic na České Budějovice. V roce 1919 byl do čela správní rady zvolen August Zátka, což mnoho Němců nelibě neslo.⁶ Po absolvování gymnázia se Josef Plojhar přihlásil do kněžského semináře [King, 2002: s. 154–164].

Důvody, proč se Josef Plojhar přihlásil do kněžského semináře, můžeme vypočítat hlavně z rodinného zázemí. Rodina byla silně věřící, zvláště pak jeho matka, jak uvádí ve své výpovědi Ing. Kolmanová.⁷ Ze sociální skladby rodiny, kde jediným živitelem byl otec pracující jako poštovní úředník a matka byla doma a starala se o domácnost, jasně vyplývá, že

³ Státní oblastní archiv (SOA) v Třeboni, Digitální archiv, matrika, s. 596. Dostupné na <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=2748> [cit. 2014-02-05].

⁴ WEBER T.: Josef Plojhar – pronásledovatel nebo pronásledovaný, *Prenasledovanie cirkvi v komunistických štátoch strednej a východnej Európy*, Bratislava, Ústav pamati národa, 2010, s. 664.

⁵ Státní oblastní archiv (SOA) v Třeboni, Digitální archiv, sčítání lidu roku 1921, s. 787–788. Dostupné na <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/630010/787> [cit. 2014-02-05].

⁶ Rozhovor s p. Feldmannem, vedl J. Adamus, 15. 2. 2013, České Budějovice.

⁷ Přepis rozhovoru Ing. Kolmanová, vedl Dr. Ing. Alois Křišťan, Th.D., zima 2007, za poskytnutí rozhovoru děkuji PhDr. Tomáši Veberovi.

z finančního hlediska nebyla rodina dobře hmotně zajištěna. K tomu zde zůstávali ještě Plojharovy dva sourozenci Marie, jež byla zaměstnaná v kupeckém obchodě Riedl a spol. jako konturistka a Jan, který byl stále na studiích. Je zřejmé, že neutěšená situace nedovolovala Marii dále studovat a rodina v tomto ohledu upřednostnila oba bratry. Marie tedy nastoupila do zaměstnání, aby pomohla s finanční situací své rodiny. Kněžský seminář byl v té době financován biskupstvím. Josef Plojhar se však pravděpodobně nechtěl dát na dráhu kněze, ale chtěl být právníkem. To dokládá i to, že se v roce 1933 zapsal do prvního semestru na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, dále v roce 1934 do druhého semestru a nakonec v roce 1935 si zapsal třetí semestr, který již nedokončil a v dalších letech už se na Právnickou fakultu nezapsal.⁸

Z námi dochovanými prameny, není zřejmé, co přivedlo Josefa Plojgara pro vstup do kněžského semináře, avšak myslím si, že díky vnějším okolnostem, jako byl vliv matky a nepříliš dobrá finanční situace, přiměla Josefa Plojgara vstoupit do kněžského semináře a dát se na kariéru katolického kněze.

⁸Archiv Univerzity Karlovy, fond Právnická fakulta UK, katalogy posluchačů, zimní semestr 1933/34, 1934/1935, letní semestr 1935.

4. Církevní situace po roce 1918

Po vzniku Československa sílila mezi obyvatelstvem vlna odporu vůči katolické církvi. Důvodem byl tzv. austrokatolicismus neboli představa, že katolická církev byla pevně spjata s bývalou vládnoucí Habsburskou dynastií. Ještě roku 1910 se 94,8 % obyvatelstva na území pozdějšího Československa hlásilo ke katolické církvi. Ke konci roku 1918 docházelo na celém Československu k násilným represáliím vůči předmětům či stavbám, které jakkoliv souvisely či nesly sakrální tematiku. Takovým incidentem bylo například stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze, jenž byl vykládán jako poděkování za vítězství katolíků na Bílé Hoře v roce 1620. Jinými excesy byla hromadná ničení soch a obrazů světců, odstraňování křížů ve školních třídách či rozkrádání a poničení božích muk [Klimek, 2000: s. 150–151].

Od začátku byla hlavní revoluční myšlenkou odluka církve od státu. Katolická církev doufala, že se jí zastane tehdejší hlava státu, prezident Masaryk, avšak jeho proklamace o katolické církvi jako nenárodní, ba dokonce protinárodní potvrdily jeho chladný vztah k ní a spíše vyšla najevo náklonnost k církvi Českobratrské.

V únoru 1919 bylo zakázáno kazatelům a kněžím pod trestem vězení mluvit při mších, při výuce náboženství, jiných náboženských obřadech či na procesích a slavnostech o vládních nařízeních, státních a politických krocích a dalších s politikou spojených úkonech. Dále byly přijaty zákony umožňující pohřbívání žehem, možnost výběru před kým snoubenci chtějí uzavřít manželský svazek a dále například i zákon, který zakotvuje možnost rodičů rozhodnout o konfesijní příslušnosti dítěte pouze do jeho 14 let a jedinec se dále po dovršení tohoto věku rozhoduje samostatně [Klimek, 2000: s. 153].

Když se podíváme na statistické údaje o počtu členů vybraných církví na území bývalého Československa získané na základě sčítání lidu z roku 1921, dojdeme k těmto výsledkům: za první republiky se k římskokatolické církvi hlásilo 8201464 věřících, k Československé církvi 523 232 a bez vyznání 716 515.⁹

Ač by se mohlo zdát, že negativní vlna, jež se vzedmula proti katolické církvi po roce 1918, vyústí v masivní odchod věřících z Římskokatolické církve, tak k většímu exodu nedošlo. Libivé myšlenky jednotlivých politiků o definitivním vyřešení krize a vymezení

⁹ Údaje z Českého statistického úřadu, Obyvatelstvo podle náboženského vyznání a pohlaví podle výsledků sčítání lidu v letech 1921, 1930, 1950, 1991 a 2001. Dostupné na: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC4D8/\\$File/4032120119.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC4D8/$File/4032120119.pdf) [cit. 2014–02–05].

vztahu mezi katolickou církví a státem v podobě odluky dostávaly trhliny již na začátku a nakonec se od tohoto plánu odstoupilo.

Nelibost ze strany obyvatelstva nebyla jediným problémem, se kterým se v rámci svého fungování musela církev potýkat. Významným problémem bylo vyřešení konsolidace církevních majetků v návaznosti na pozemkovou reformu, dále pak role církve ve školství, poměr státu k Vatikánu a hlavně velký úbytek kněží.

Katolická církev po vzniku Československa nečelila pouze vnějším tlakům ze strany státu, naopak se plně projevila nespokojenost některých reformních činitelů uvnitř církve. Stále zde existoval odpor vůči bývalým prohabsburským hodnostářům, předně byl hněv namířen proti Lvu Skrbenskému hraběti z Hříště, jenž zastával arcibiskupský úřad v Olomouci, a Paulu Huynovi, který byl arcibiskupem Pražským. Pod vedením Jindřicha Šimona Baara a Františka Kroihera vzniklo reformní katolické hnutí pod názvem Jednota katolického duchovenstva, do něhož se přihlásilo až 90 % všech kněží. Jako své církevní reformy uváděli ve svém programu například vedení liturgického obřadu v češtině, odstranění celibátu, volbu biskupů atd. Jednání neprobíhala pouze se státem, delegace Jednoty odjela vyjednávat o svých požadavcích k papežské kurii. Vatikán nehodlal připustit tak razantní změny a jednání rychle skončila, zvláště pak když byl jmenován pražským arcibiskupem František Kordač, jehož smýšlení bylo silně protireformní. Reakcí na neúspěšný pokus o reformu byl vznik Československé církve [Kárník, 2000: s. 315–317].

Po zrodu nové církve Československé vyvrcholil v diecézích tzv. boj o kostely. Konkrétně v Českobudějovické diecézi byl převeden pod správu nové církve kostel svaté Anny, který dříve sloužil jako seminární kostel pro alumnusy z Budějovic, a novým pastoračním místem pro přípravu budoucích kněží se tak stala přímo katedrála svatého Mikuláše [Veber, 2010: s. 664]. Z dochovaných pramenů není zřejmé, jaký postoj zaujímal Josef Plojhar k této situaci.

Již jsem zde naznačil, že podíl odchodu věřících vyznávající římskokatolické vyznání na přechodu k církvi Československé, nebyl nijak dramatický. Výrazněji se z národnostního hlediska projevil odchod českých obyvatel než těch německých, Němců se změna nijak nedotkla. Problémem, který byl pro katolickou církev závažnější, byl odchod kněží právě k nově vzniklé Československé církvi, což vedlo k neobsazenosti některých farních úřadů.

Situace, s níž se potýkala katolická církev po vzniku Československa, nám umožňuje pochopit následující vývoj v Českobudějovickém prostoru. Geograficky se České Budějovice a přilehlé oblasti zvláště pak Šumava a Český les nacházely v blízkosti německy mluvících

zemí. Proto se zde objevil ještě jiný spor, který musel být řešen v rámci obsazování uvolněných far. V okolí existovalo poměrně dost německých farních úřadů. Z následující tabulky můžeme vypočítat, jaké bylo národnostní složení obyvatelstva v letech 1921 a 1930, zjištěné z uskutečněných sčítání lidu.

Tabulka 1: Národnostní složení ČSR v letech 1921 a 1930

	absolutně			v procentech		
	Češi	Němci	Poláci	Češi	Němci	Poláci
1921	6 755 000	3 061 000	104 000	67,71	30,60	1,03
1930	7 319 000	3 150 000	93 000	69,02	29,58	0,87

Zdroj: KÁRNÍK, Z. (2000): *České země v éře První republiky (1918–1938)*, Díl I., Praha, Libri, s. 498.

V tabulce nejsou zastoupeny ostatní národy, jež v celkovém porovnání nehrají tak velkou roli. Z uvedených údajů můžeme vyčíst, že téměř jednu třetinu z celkové populace na území Československa k roku 1921 tvořili němečtí obyvatelé. Silné zastoupení německé menšiny sehrálo v tomto období významnou roli. Národnostní problém se neobjevil pouze v církevní rovině, ale hrál svou úlohu téměř ve všech oblastech nově vznikající republiky. Velké zastoupení německého obyvatelstva názorně ilustruje nárok spoluúčasti na veřejném životě. Tedy to, že nebylo možné potlačit ať už německou menšinu jako celek či němčinu jako jazyk v rámci nastalé situace vyznávající jeden ideál češství či autority českého jazyka ve veřejném prostoru.

V rámci všech zde nastíněných problémů, s nimiž se potýkala katolická církev po roce 1918, se v Českobudějovické diecézi nejvíce projevil národnostní aspekt tamního regionu. I zde došlo k odchodu některých kněží k nově vzniklé církvi Československé, a po kněžích tak zůstávaly neobsazené fary. Po smrti biskupa Hůlky jmenoval papež jako nového biskupa Šimona Bártu. Již tak špatnou situaci, jakou vyvolal samotný odklon a odpor vůči katolické církvi, podtrhoval ještě fakt, že seminář se potýkal s nedostatkem nových alumnů. Biskup se snažil obsazovat uvolněné fary kněžimi, ovšem většina z nich byla národností české, což tamější německá minorita nesla velmi nelibě. Spustila se tak silná vlna odporu vůči biskupovým krokům, v rámci které byli Němci obviňováni z pokusu o čechizaci.¹⁰ Jako již tradičně je jihočeský prostor jedním z nejkatoličtějších regionů, nejinak tomu bylo i tenkrát. Z politického hlediska zde velkou podporu zaujímal Česká lidová strana, kterou podporovalo české obyvatelstvo, na druhé straně němečtí věřící měli zastoupení hlavně

¹⁰ Rozhovor s p. Feldmannem, vedl J. Adamus, 15. 2. 2013, České Budějovice.

v Německé křesťansko-sociální straně lidové. V reakci na obsazování farních úřadů Čechy se spustila propagační kampaň, aby mladí Němci vstoupili do kněžského semináře, vystudovali na kněze a vrátili „fary zpět Němcům“.¹¹

¹¹Z přepisu rozhovoru s Ing. Kolmanovou vyplývá, že v době kdy Josef Plojhar začínal studovat v semináři, byl stejně jako jeho otec členem ČSL. Myslím si, že je zde možné vysledovat odklon od německé národnosti a postupné ztotožňování se s českou identitou.

5. Kněžský seminář

Kněžský seminář byl zřízen v Českých Budějovicích v roce 1788, ale svoji činnost zahájil až v roce 1804. Do té doby studovali bohoslovci v generálním semináři v Praze. Po začátku první světové války nastal úpadek ve fungování semináře. Část budovy byla zabrána pro potřeby rakouského Červeného kříže a výuka v semináři probíhala velmi nepravidelně. Vzhledem k probíhající válce byl neustále navyšován počet odvedených branců z řad středoškolské mládeže do armády, což způsobilo efekt, že byl nedostatek nových seminaristů. Na konci války studovalo v semináři třináct alumnů a do roku 1925 se zvýšil jejich počet o pouhých šest, tedy na devatenáct bohoslovců.

V roce 1919 mohl seminář zahájit výuku naplno, ovšem neustále se potýkal s problémem zmenšených prostor. Část budovy byla určena a zabrána pro potřeby delimitační komise, která tu působila až do roku 1924. Mezi další potíže, s nimiž se muselo v semináři počítat, patřilo i to, že byla snížena státní dotace na udržování bohoslovců, což vedlo k zavedení pravidelného příspěvku od diecézního kléru a také příplatku na stravování od samotných seminaristů. Navíc se s rozpadem Rakousko-Uherského mocnářství v semináři objevil problém. Ten se týkal toho, že před válkou byla v semináři jasná převaha českých bohoslovců nad německými. To bylo jednoduše způsobeno tím, že němečtí studenti raději studovali v bohatších rakouských diecézích.

Jak již jsem nastínil v předchozí kapitole, hrály zde roli i národnostní problémy s obsazováním uvolněných far v pohraničí, což se nezamlouvalo německým nacionálním kruhům. V roce 1938 přešli němečtí seminaristé na německou bohosloveckou fakultu do Prahy. V roce 1942 poslal městský pracovní úřad v Budějovicích zbytek českých seminaristů na nucené práce do ostravských dolů nebo do muničních továren [Kadlec, 1995: s. 66—74].

Výuka se zde obnovila opět v roce 1945 a konec semináře na dlouhou dobu znamenal rok 1950, kdy byl seminář zavřen a možnost studovat dále existovala pouze ve státě kontrolovaném generálním semináři v Litoměřicích.¹²

¹²VEBER T. (2005): Studovat v Českých Budějovicích. Teologický institut a počátky vysokoškolských studií ve městě. Dostupné na: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2005/12/studovat-v-ceskych-budejovicich/> [cit. 2014-02-05].

Po absolvování Německého státního gymnázia a po úspěšně složené maturitní zkoušce v roce 1921, nastoupil Josef Plojhar do biskupského semináře v Českých Budějovicích. Než však mohl být přijat, musel absolvovat povinnou lékařskou prohlídku. Podle závěrečné lékařské zprávy byl Josef Plojhar shledán „tělesně i duševně zdrav.“¹³ Dalším nutným krokem pro úspěšné přijetí ke studiu bylo potvrzení o přijetí, které muselo schválit Děkanství v Českých Budějovicích. Děkanství dopisem datovaným 1. července 1921 oznámilo rektorátu kněžského semináře stručnou zprávu:

*„Není známo o Josefu Plojharovi[,] co by mohlo býti překážkou, aby byl přijat do kněžského semináře“.*¹⁴

Plojhar byl tedy nakonec zapsán do prvního semestru 1. října 1921¹⁵, společně s ním nastoupilo dalších pět seminaristů. Do semináře se zapsal jako německý student, což můžeme odvodit i od formy přihlášky, která byla německy.¹⁶ Ostatní seminaristé vyplňovali přihlášku českou. Až do 30. let 20. století byla standardní doba studia čtyři roky, poté byla zvýšena na pět let. Mezi tehdy vyučované předměty patřily Katechetika, Pedagogika, Nový zákon, Filosofie, Dogmatika, Církevní dějiny, staré biblické jazyky jako byla například hebrejšтина a další [Kadlec, 1995: s. 69–70].

Josef Plojhar absolvoval svoje studia jako průměrný student, což nám dokládá zachovaný prospěchový katalog, z něhož je patrné, že veškeré zkoušky z předmětů kromě jedné byly atestovány „valde bene“ tedy velmi dobře.¹⁷ Pouze z předmětu „elaboratum homileticum“ tedy z připravovaného kázání byl atestován známkou „bene“ tedy dobře. Je známo, že Josef Plojhar ovládal několik cizích jazyků, ať už to byla francouzština, ruština, němčina nebo angličtina. Jeho zájem o jazyky je obdivuhodný, již v semináři se také věnoval syrštině a arabštině, za oba dva jazyky byl atestován známkou „valde bene“. Do toho však nelze započítat znalost latiny, jež byla nedílnou součástí jeho studií. Předměty byly vyučovány buď v jazyce českém, německém anebo právě v latinském.

¹³SOA v Třeboni, f. Biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut České Budějovice 1804–1950, Spisy Bohoslovci, karton (k.) 21, inventární číslo (inv.č.) 45.

¹⁴Tamtéž.

¹⁵Tamtéž, k. 12, inv. č. 41.

¹⁶Tamtéž, k. 21, inv.č. 45.

¹⁷Tamtéž, Knihy Prospěchový katalog 1847–1939, inv.č.12.

Dohromady za rok 1921 studovalo v semináři šestnáct studentů a jeden zapsaný na studiích v Římě. Dne 1. ledna 1925 se zapsal Josef Plojhar do posledního semestru. Vzhledem k tomu, že k mé práci mám k dispozici i přepis rozhovoru s Ing. Kolmanovou, která žila s Plojharem v pozdější době v jedné domácnosti a tedy ho velmi dobře znala, mohu vyvrátit její vzpomínku, ve které tvrdí, že Plojhar byl poslán na studia do Říma. Z dochovaných pramenů jasně vyplývá, že Plojhar nikdy v Římě nestudoval.¹⁸

Již v březnu roku 1925 tedy ještě během studií, se začalo řešit Plojharovo vysvěcení. Biskupská konzistoř zaslala dopis datovaný dne 9. března na Farní úřad, žádající aby byla při příští nedělní bohoslužbě oznámena ordinace Josefa Plojhara a výsledek ohlášení byl poté oznámen nejpozději do 21. března. Dne 15. března byla při mši oznámena ordinace a v návaznosti na to zaslal Děkaný úřad dopis, v němž oznamuje, že se v průběhu ohlášky nikdo neozval, jež by namítal něco proti vysvěcení Josefa Plojhara.¹⁹

Je zajímavé, že v návaznosti na zde již zmiňovaný problém, s nímž se potýkala českobudějovická diecéze, tedy s nedostatkem kněží, udělil biskup Šimon Bárta Josefu Plojharovi před jeho vysvěcením tzv. dispensamus papor defectu aetatis, dle kanonického práva umožňuje biskupovi kvůli nedostatku času vysvětit dotyčného na kněze. Josef Plojhar byl následně vysvěcen na kněze 5. července 1925.²⁰

¹⁸ Přepis rozhovoru Ing. Kolmanová, vedl Dr. Ing. Alois Křišťan, Th.D., zima 2007.

¹⁹SOA v Třeboni, f. Biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut České Budějovice 1804–1950, Svěcení kleriků, k. 24, inv.č. 46.

²⁰ NOVOTNÝ M. (2006): *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice, Nebe, s. 409.

6. Od vysvěcení po zatčení v roce 1939

Poté co byl Josef Plojhar vysvěcen na kněze v červenci 1925, působil jako kaplan u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích. Věnoval se naplno kněžské funkci, sloužil mše a prováděl i jiné kněžské úkony. Z dochovaných pramenů nevyplývá, proč působil právě zde, ale pravděpodobným důvodem bylo to, že jako kaplan v Českých Budějovicích byl nablízku českobudějovickému biskupství a mohl se tak snáze věnovat kariéře kněze než na nějaké odlehlé faře. Dalším důvodem bylo i to, že mluvil plynně německy a vzhledem k tomu, že v Budějovicích žila početná německá skupina obyvatel, mohl vykonávat úkony a sloužit mše v jejich jazyce. Jeho působení kaplana je zaznamenáno v matričních knihách dostupných v digiarchivu SOA v Třeboni.²¹

O jeho využití coby německy mluvícího kněze hovoří také to, že zápisy v matričních knihách, které se týkaly Němců, spravoval právě Josef Plojhar.²² Například za rok 1930 kdy byl Josef Plojhar v roli oddávajícího kněze, ve třiceti případech se jednalo o německé manželství a v pětaosmdesáti se to týkalo českého manželství.

V květnu roku 1930 se konal Mezinárodní eucharistický kongres v Karthágu. Účastníci putovali přes Vatikán, kde se setkali s papežem, a následně do místa konání v Karthágu. Josef Plojhar se onoho kongresu účastnil také. Máme dochované fotky z odjezdu z pražského Wilsonova nádraží, kde se skupina před odjezdem hromadně vyfotila. Josef Plojhar na fotografii stojí ve dveřích vagónu.²³ Na základě této cesty sepsal Josef Plojhar krátkou knížku, kterou napsal německy a věnoval ji svým rodičům. Popisuje v ní hlavně zážitky z cest a poznaných míst.²⁴

Jako hlavní editor redigoval Farní věstník pro České Budějovice a okolní osady, který začal vycházet od roku 1931. Sám do něj také často přispíval, jeho příspěvky byly obvykle o životech svatých, nebo jiných duchovních textech.

²¹SOA v Třeboni, Digitální archiv, matrika, s. 418. Dostupné na <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=9505>[cit. 2014–06–23].

²²Tamtéž, s. 421. Dostupné na <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=9505>[cit. 2014–06–23].

²³ Viz příloha č. 1.

²⁴PLOJHAR J. (1930): *Die Triumphtage von Karthago*, Budweis, vlastním nákladem.

Již jsem se také zmínil, že intence jít studovat teologický seminář, pravděpodobně pramenila od Plojharovy matky, která si přála mít ze syna kněze. Sám Josef Plojhar chtěl být asi raději právníkem. Dokládají to i jeho studia na Právnické fakultě v Praze mezi roky 1933 až 1935. Studia však předčasně ukončil.²⁵

Jeho politická kariéra také začala poměrně záhy. Angažoval se na komunální úrovni v Českých Budějovicích. Pracoval v městské radě a různých komisích obecní a okresní samosprávy. Také byl referentem českobudějovické nemocnice. Možná zde bych viděl jistou kontinuitu, proč se po roce 1948 stal právě ministrem zdravotnictví.

V obecném povědomí veřejnosti je znám Plojharův příznivý vztah k ženám a alkoholu. Více překvapující je ale to, že jeho náklonnost k osobám ženského pohlaví nezačala až po válce a nebyla tak nutným jevem jeho vrcholné politické funkce, jak by se mohlo zdát.

Již v roce 1934 je evidován spis z Krajského soudu v Českých Budějovicích týkající se právní rozepře manželů Mayerových.²⁶ Nebylo by na tom nic divného, kdyby v něm nefiguroval Josef Plojhar jako údajný milenec paní Mayerové. Celý spor se táhl poměrně dlouhou dobu až do roku 1939. Žalující strany se neustále odvolávaly k soudům vyšších instancí například až k Vrchnímu soudu v Praze, a proto spor trval tak dlouho.

Není vyloučené, že na základě tohoto problému byl Josef Plojhar přesunut z fary v Českých Budějovicích do Rudolfova, kde působil do jeho zatčení jako kněz a kde mohl být méně na očích. Sám Plojhar hovoří o jeho přesunutí do Rudolfova ve svém životopisu²⁷ „*Na příkaz českobudějovického německého kanovníka Neubauera, samozvaného diecesního komisaře a na příkaz Gestapa, musel jsem 17. března do 6. hodiny večer opustit České Budějovice. Jinak mi bylo řečeno, že budu zatčen. Odešel jsem na uprázdněnou faru na Rudolfov...“*.

²⁵AUK, f. Právnická fakulta UK, katalogy posluchačů, zimní semestr 1933/34, 1934/1935, letní semestr 1935.

²⁶SOAv Třeboni, soudní spis – právní rozepře manželů Meyerových, žaloba o rozvod manželství a placení výživného s návrhem na prozatímní opatření.

²⁷ Národní archiv (NA), fond (f.) André Simone – č. 93, karton (k.) 3, archivní jednotka (arch. jedn.) 749, Životopis Josefa Plojhara.

Jednou z dalších z pramenů nedoložitelných možností, mohlo za jeho zatčením stát také to, že měl mít Josef Plojhar údajně poměr s manželkou vysoce postaveného člena NSDAP, na jehož popud byl Josef Plojhar následně zatčen.²⁸

Na fáře v Rudolfově působil Josef Plojhar až do svého zatčení v září 1939. Podle jeho vlastních slov, ale také i podle pamětníků²⁹, působil Josef Plojhar jako český kněz, který svým jednáním a organizováním různých pobožností kritizoval německou okupaci Československa. Také jeho poslední sloužená mše nesla prvky vlasteneckého kázání. Poté následovaly výslechy na Gestapu a dne 1. září 1939 byl zatčen a ještě téhož dne odvezen do vazební věznice v Linci.

Myslím si, že jeho kněžské působení v Českých Budějovicích poškodil právě případ o jeho údajném poměru s paní Mayerovou a následná kritika německého nacionalismu, společně se snahou o vlastenecké jednání a odsuzování okupace ho předurčili k následné perzekuci a pozdějšímu uvěznění v koncentračních táborech.

²⁸ Rozhovor s p. Feldmannem, vedl J.Adamus, 15. 2. 2013, České Budějovice.

²⁹ KLABOUC V. (2008): *Rudolfvsko*, Praha, PASEKA, 2008, s. 27.

7. Koncentrační tábor

Josef Plojhar byl zatčen 1. září 1939 v Rudolfově na základě tzv. Protektorátní akce a ještě téhož dne dopraven do vazební věznice v Linci.³⁰ Zde byl vězněn do 6. září 1939 a následující den byl převezen do koncentračního tábora v Buchenwaldu. Již od března roku 1939 zatýkalo Gestapo na území Československa nepohodlné osoby, zvláště pak z řad komunistů. V hledáčku Gestapa se ocitli i kněží, kteří při kázáních odsuzovali prostředky a metody národního socialismu a stav, ve kterém se nalézala republika. Do začátku války byli kněží pouze upozorňováni a napomínáni. To se změnilo právě 1. září, kdy proběhla velká vlna zatýkání duchovních. Ti, co byli odvezeni do Buchenwaldu, dostali status tzv. rukojmí. Někteří z nich byli po čase propuštěni na svobodu. Josef Plojhar vězeň číslo 4270, byl umístěn na blok číslo 34 společně s ostatními vězni, kteří přijeli 7. září 1939 – tedy jak s německými, tak s českými.³¹

Ve své kartě není uvedena národnost. Pouze z údaje „Staatsangehörigkeit“ překladem ne národnost, ale státní příslušnost je uvedena „DR Protektorat“. Bylo to proto, že čeští vězni byli vedeni až do roku 1942 pouze jako tzv. političtí vězni bez jakékoliv další specifikace.³²

V květnu roku 1942 byl Josef Plojhar přemístěn do koncentračního tábora v Dachau. Po svém příchodu byl umístěn na blok číslo 26, kde byli pouze němečtí kněží. Jako národnost zde již uvedl československou. To mírně vyvrací Beranovy vzpomínky, že do tábora přišel jako německý kněz. Také se Josef Plojhar stal kápem na bloku, ale to pravděpodobně až v roce 1945. V tento rok totiž bylo mnoho německých kněží buď propuštěno, anebo byli posláni na pochod smrti. Po únoru tak evidujeme, že na bloku 26 bylo 700 Poláků, 70 Čechů a 25 Němců.³³

Možným vysvětlením, proč byl Josef Plojhar umístěn právě na německý blok, by mohlo být, že byl tzv. Volksdeutsch. Tedy, že jeho otec byl německého původu, a to mu možná pomohlo dostat se právě na blok číslo 26.

³⁰ WEILER, E. (1971): *Die Geistlichen in Dachau*, Mödling, s. 527.

³¹ *Archiv KZ – Gedenkstätte Buchenwald – Josef Plojhar.*

³² Z emailové komunikace *Archiv KZ – Gedenkstätte Buchenwald.*

³³ Z emailové komunikace: *Archiv KZ – Dachau.*

Ze začátku požívaly kněžské bloky 26, 28 a 30 jisté výhody, jejich baráky byly od ostatních odděleny dráty a mnozí z vězňů na kněze žárlili. Bylo jim také dovoleno modlit se denní breviář, i když se to mnohdy nelíbilo. Do roku 1941 byli kněží národnostně promícháni na blocích. Až v září 1941 přišlo nařízení, že blok 26 bude čistě německý a s tím spojené jisté výhody jako denní modlitby, možnost přečíst si náboženské knihy přešly pouze na blok 26, kde také existovala jediná kaple [Hoffmann, 1946: s.101–110].

Kněží pracovali na tzv. plantážích, kde obhospodařovali místní pole. Sám Josef Plojhar po příchodu do Dachau začal pracovat také na plantážích, ovšem v kanceláři, kde překládal různé časopisy a letáky do němčiny. Těžká práce na poli s prací v kanceláři byla nesrovnatelná, jeden z důvodů co mu Josef Beran po válce vyčítal. Z dochované fotografie je vidět, jak Josef Plojhar pracoval v kanceláři a požíval jistých výhod ve formě kávy, svačiny atd. Společně s ním je na fotografii zachycen také Bohumil Stašek, vlivný politik ČSL. Myslím si, že společná práce a osud obou politiků mohl zapůsobit na Josefa Plojhara ve smyslu jakési politické agitace a různých průprav, které spolu s Msgre. Staškem vedli a mohli ho také trochu politicky utvářet.³⁴

Na Vánoce v roce 1944 žádali čeští kněží, zda by nemohli sloužit českou mši v kapli. Bylo jim to povoleno a mši sloužil právě Josef Plojhar. Byly zpívány české koledy, a jak vzpomíná kněz Hoffmann „*Po mši svaté se kněz Plojhar u oltáře modlil za domov, za vlast, za všechny vzdálené doma. Mnohému ta vzpomínka při modlitbě vehnala slzy do očí.*“ [Hoffmann, 1946: s. 298].

Myslím, že jeho němectví v koncentračních táborech mu pouze pomáhalo požívat jisté výhody, ale vnitřně se cítil být Čechem. O tom by vypovídala i odsloužená mše pro české kněží a stejně tak jeho předválečné zatčení, kdy jedním z důvodů byla příliš horlivá vlastenecká kázání.

Poté co byl koncentrační tábor Dachau v neděli 29. dubna 1945 osvobozen, bylo nutné zajistit ošetření a zorganizovat odjezdy jednotlivých vězňů do vlasti. Vzhledem k tomu, že na začátku roku 1945 vypukla v táboře epidemie skvrnitého tyfu, byla nařízena povinná karanténa [Hoffmann, 1946, s. 300]. Sám Josef Plojhar ve svém životopisu uvádí, že byl dopraven 23. května Američany do Plzně, odkud následně pokračoval domů.

³⁴ Viz příloha č. 2 a 3.

8. Situace po roce 1945

8.1 Ustavení československé vlády

Dne 5. dubna 1945 byl schválen tzv. Košický vládní program, který naznačil budoucí směřování československé politiky k vůdčí roli SSSR, ale také hlavně řešil poválečné vládní uspořádání. Sestavení modelu zákonodárné moci po válce řešil již ústavní dekret prezidenta republiky Beneše č. 18/1944 Úřední věstník československý vydaný v zimě 1944. Mělo být vytvořeno tzv. Prozatímní národní shromáždění a národní výbory působící na zemské, okresní a komunální úrovni.

Významnými články dekretu jsou článek 1 „*Na území Československé republiky, které bude osvobozeno od nepřítele, buďtež na základě voleb ustaveny národní výbory, a to místní, okresní a zemské, jakožto prozatímní orgány veřejné správy ve všech jejích oborech. Jakožto orgány státní správy národní výbory budou podřízeny vládě.*“³⁵ A v článku 2 se mj. uvádí „*Z národních výborů na základě voleb vzejde prozatímní Národní shromáždění jakožto prozatímní orgán zákonodárný, jemuž bude odpovědna vláda. Jeho složení, způsob jeho vzniku a jeho působnost stanoví zvláštní ústavní dekret.*“³⁶

Tento legislativní orgán měl připravit volby do Ústavodárného shromáždění. Princip volby do Prozatímního národního shromáždění byl následující. Národní výbory působící v rámci obcí navrhly volitele, kteří poté na okresních shromážděních zvolili okresní národní výbory a členy Prozatímního národního shromáždění. Samotné shromáždění bylo jednokomorové čítající 300 členů v poměrném zastoupení všech stran Národní fronty. Ta byla zastupovaná šesti politickými stranami: čtyřmi českými (Československá strana lidová, Československá strana sociálně demokratická, Československá strana národně socialistická, Komunistická strana Československa) a dvěma slovenskými (Demokratická strana, Komunistická strana Slovenska). Později se ještě přidaly další dvě strany (Strana práce, Strana Slobody) [Chytilík, Šedo, 2004: s. 182].

Jednalo se fakticky o jakousi pseudokoalici sdružující všechny politické strany v ní zastoupené bez možnosti opozice, tudíž svým postavením neodpovídala tradičním demokratickým koalicím.

³⁵ Úřední věstník československý – dekrety v exilu, č. 18/1944, ze dne 4. 12. 1944, článek (čl.) 1.

³⁶ Tamtéž, čl. 2.

Josef Plojhar uvádí, že se po návratu z koncentračního tábora ihned zapojil do politického dění. Ještě v době jeho nepřítomnosti byl zvolen místopředsedou národního výboru v Českých Budějovicích. V říjnu 1945 byl navržen rozhodnutím krajského i ústředního výboru vedení ČSL ke jmenování poslancem Prozatímního národního shromáždění.³⁷ Byl jmenován 28. října 1945 a mimo jiné se stal členem informačního a kulturního výboru.³⁸

V květnu 1946 se konaly volby do Ústavodárného národního shromáždění, Josef Plojhar byl vedoucím kandidátem lidové strany v Českobudějovickém kraji. Volilo se v 28 krajích, přičemž volič vybíral pouze z krajské kandidátní listiny, musel být starší 18 let. Vybíralo se z oficiálních politických stran zastoupených v Národní frontě. V případě nesouhlasu mohl volič vhodit do urny tzv. bílý lístek. Největší zisk hlasů v Čechách získala Československá strana lidová právě v Českých Budějovicích.³⁹ V následující tabulce jsou ukázány celkové výsledky voleb na českém území.

Tabulka 2: Zisk hlasů a mandátů do Ústavodárného národního shromáždění

Název strany	Hlasů	Mandátů	
	V procentech (%)	Absolutně	V procentech (%)
KSČ	40,17	93	31,00
ČSNS	23,66	55	18,33
ČSL	20,24	46	15,33
ČSD	15,58	37	12,33
Prázdné lístky	0,35	-	-
Celkem	100	231	77,00

Zdroj: CHYTILEK, R., ŠEDO, J. (Eds.) (2004): *Volební systémy*, Brno, IIPS, s. 184.

8.2 Katolická církev po roce 1945

Poměry katolické církve se v očích veřejnosti diametrálně lišily. Pokud bychom označili církev na českém území jako vítěze, na Slovensku stála na straně poražených. Konflikt na Slovensku vyostřovala samotná KSČ, jež se snažila zdiskreditovat katolické

³⁷NA, f. André Simone – č. 93, k. 3, arch. jedn. 749, Životopis Josefa Plojhara.

³⁸*Digitální repozitář, PS ČR*. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/rejstrik/jmenny/p.htm>[cit. 2014–05–06].

³⁹ Údaje z Českého statistického úřadu, Výsledky voleb do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946 na území České republiky, Dostupné na: [http://notes3.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003FC49B/\\$File/422008k018.pdf](http://notes3.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003FC49B/$File/422008k018.pdf)[cit. 2014–05–06].

křídlo Demokratické strany a neustále spojovala katolíky s bývalými tzv. Ťudáky. Problémem také bylo, že po květnových volbách propadla KSS a zvítězila Demokratická strana.

Blížil se také proces s bývalým představitelem klerofašistického Slovenska Josefem Tisem. Ten se těsně po válce ukryl v kapucínském klášteře v Altöttingu v západním Německu, avšak byl vypátrán a předán československé justici. Proces byl zahájen v prosinci roku 1946 a vzhledem k poválečné napjaté atmosféře bylo zřejmé, jakým výsledkem skončí. Společnost prahla po odplatě, a tudíž se neočekával jiný rozsudek než trest smrti.

Ač se mnoho intelektuálů a církevních hodnostářů přimlouvalo u prezidenta pro udělení milosti, Edvard Beneš nechal rozhodnutí na vládě. Pro milost hlasovali pouze lidovečtí a slovenští demokratičtí ministři, což představovalo 6 hlasů ze 17, a prezident Beneš se tak nakonec rozhodl milost neudělit [Vaško, 2004: s. 43–49].

Vzhledem k silné katolické základně na Slovensku a k prohraným volbám KSS se komunisté snažili jakkoliv podrýt poměrně silnou autoritu církve. Snahou tak mohla být tzv. Kolakovičova aféra, která však brzy utichla vzhledem v té době ještě nestranné prokuratuře.

Církev v počátečních letech po skončení války vzkvétala. Byly zakládány či obnovovány spolky, tiskoviny nebo církevní školy. Mezi takové jmenujme tělovýchovnou organizaci Orel, skautské oddíly nebo z periodik týdeník *Katolík* [Vaško, 2004: s. 17–18].

8.3 Šrámkova lidová strana

Jan Šrámek znamenal nejenom v poválečném působení v ČSL neotřesitelnou autoritu, kterou si nikdo nedovolil zpochybnit. I pro Josefa Plojhara znamenal vůdčí osobnost lidové strany a s trochou nadsázky bychom mohli říct, že k němu i vzhlížel. Možná i to, jakým způsobem Msgre. Šrámek vystupoval a jak se oblékal, inspirovalo Josefa Plojhara v jeho pozdějším působení coby předsedy strany s jeho obrazem kněze nosícího kněžské roucho a kolárek. Tedy nejenom efekt, že v pozdější komunistické vládě sedí kněz a s ní spojená asociace svobodné církve, ale také pokračování Šrámkovy éry. O Plojharově obdivu a uznání Msgre. Šrámka vypovídá i jeho pozdější vystupování v 50. letech, kdy Jana Šrámka omlouval a nabízel pozitivní pohledy na jeho osobu. Na druhou stranu za tzv. reakcionáře předúnorového vedení strany označil Františka Hálu, Ivo Ducháčka a Helenu Koželuhovou [Trapl, 2013: s. 359–360].

Snaha Františka Hály o rozšíření lidovecké základny na Slovensko vyzněla vzhledem k Šrámkově averzi naprázdno. Výhodou pro Jana Šrámka při poválečném rozhodování o obsazení jednotlivých postů v rámci stranické hierarchie a pozdějších kandidátkách, vyhovoval fakt, že Vatikán otálel s obsazením pražského biskupského stolce. Arcibiskup Beran byl jmenován až na podzim roku 1946, a s jeho známým odmítavým pohledem na účast kněží v politice tak mohl Jan Šrámek bezproblémově kalkulovat a nominovat. Takovým případem je i Josef Plojhar, jenž se stal poslancem ještě předtím, než mohl kdokoliv proti jeho volbě něco namítat.

Po jmenování pražským primasem začal kardinál Beran veřejně odsuzovat jakékoliv působení kněží v politice. Nejednalo se jen o případ Josefa Plojhara, ale mandáty na různých úrovních politiky zastávali i jiní kněží z řad lidové strany. Josef Beran kritizoval politiku celé ČSL i vzhledem k pocitu, že by měla hájit ze své pozice zájmy katolické církve. Kritikou nešetřil ani Jana Šrámka nebo Františka Hálu (v té době druhý muž lidové strany), podezíral ministra Hálu, že se chystá převzít vedení strany po Šrámkově odchodu. I když jsem zde naznačil, že Šrámkova autorita byla neotřesitelná, faktem zůstávalo, že podroušené zdraví neumožňovalo Janu Šrámkovi plně se věnovat politické práci a kontrolovat, co se ve straně zatím děje [Trapl, 2013: s. 316–318].

Snaha komunistů infiltrovat ostatní politické strany a získat co největší množství informací se v první fázi od roku 1945 týkala hlavně levicově orientovaných stran zastoupených v Národní frontě, národních socialistů a sociálních demokratů. Lidová strana v počáteční fázi odolávala a byla poměrně homogenní stranou vyhýbající se vnitrostranickým problémům. Zvrat nastal v polovině roku 1946, kdy zastánkyně pravicového křídla Helena Koželuhová, která svým vystoupením napadla předsedu strany Jana Šrámka, požadovala změnu vedení politiky lidové strany. Na její stranu se přidali i jiní. Z jejich řad zaznívaly hlasy požadující větší sekularizaci strany a nesouhlas s působením kněží zastávajících politické funkce. Naproti tomu levicové křídlo lidové strany reprezentovali zvláště Josef Plojhar a jeho kolega Alois Petr. Nikdo neměl nejmenší zájem o změnu ve vedení v ČSL, Msgre. Šrámek s ministrem Hálou reprezentovali a dodržovali oficiální politiku Národní fronty a komunistům nevadili. Případ s Helenou Koželuhovou byl vyřešen rychle, byla vyloučena ze strany a zbavena poslaneckého mandátu.

Nicméně i zde byl vyvíjen další tlak nejen tedy ze strany kardinála Berana, ale i ze samotné lidové strany o omezení působení kněží zastávající politickou funkci. Sám Josef Plojhar se Heleny Koželuhové obával. Vzhledem k tomu, že jejím manželem byl lidovecký

ministr zdravotnictví Adolf Procházka, ovlivňovala i po svém vyloučení ze strany její další působení. Tak například měl být připraven seznam členů, kteří mají být vyloučeni ze strany. Mezi nimi byli právě Josef Plojhar a Alois Petr.⁴⁰ Pravé křídlo ČSL kritizoval Josef Plojhar i nadále, mezi jeho představiteli, kteří podle něj „rozleptávali původní program a poctivé vedení lidové strany“ patřil také poslanec Ducháček, který řídil a byl šéfredaktorem časopisu *Obzory* a byl známý svými ostře protikomunistickými názory.

8.4 Rok 1947

Rok 1947 bychom mohli označit jako přelomový pro události týkající se vztahu mezi státem a církví v Československu. Svět se začal polarizovat na dvě znesvářené strany západu a východu. Sovětský svaz se snažil vytvořit si mocenský blok ze svých východních satelitů a zařadit je do své sféry vlivu. Odmítnutí Marshallova plánu československou vládou na nátlak Stalina znamenalo poslední tečku. Komunisty připravovaný převrat se začal uskutečňovat v podobě Slovenské krize, kdy Demokratická strana byla opět obviněna z tzv. Ťud'áckého spiknutí a její pozice se stala více než těžkou.

V lidové straně začala více než před tím krystalizovat levicová frakce vedená Aloisem Petrem a Josefem Plojharem. Poté, co Msgre. Šrámek díky svým zdravotním neduhům de facto již nevedl stranu, očekávalo se, že František Hála převezme otěže. Kritickým bodem při střetu mezi komunisty a ostatními stranami došlo v námi již zmiňovaném odmítnutí Marshallova plánu, kdy hlavně národní socialisti odmítli dále ustupovat direktivním požadavkům komunistů. Stejně jako předseda Šrámek tak také ministr Hála odjel v červenci 1947 na dlouhodobé léčení, což pozici lidovců ještě více oslabilo a Josef Plojhar s Aloisem Petrem získávali ve straně silnější pozici. Vilém Hejl uvádí⁴¹, že Josef Plojhar byl v té době již tajným spolupracovníkem KSČ a z jeho funkce měl později řídit společně s Petrem převzetí kontroly Lidové strany. Zajímavé vysvětlení, proč se jednotliví politici z jiných stran jako např. Emanuel Šlechta, který představoval levicové křídlo v Národně socialistické straně, nebo právě Josef Plojhar přikláněli ke spolupráci s komunisty, přináší Ferdinand Peroutka. Jeho vysvětlení přisuzuje dlouhotrvajícímu nátlaku a strachu z činnosti komunistických kápů v koncentračním táboře Buchenwald, který kontinuálně přešel i ve strach postavit se komunistům na svobodě [Vodičková, 2009: s. 183].

⁴⁰NA, f. André Simone – č. 93, k. 3, arch. jedn. 749, Životopis Josefa Plojgara.

⁴¹ HEJL V. (1990): *Zpráva o organizovaném násilí*, Praha, Univerzum, s. 20.

Politické dění bylo ovlivněno i tzv. Krčmaňskou aférou, při které došlo k nepodařeným atentátům na tři nekomunistické ministry, Petra Zenkla náměstka předsedy vlády z národních socialistů, Jana Masaryka ministra zahraničí a Prokopa Drtinu ministra spravedlnosti. Vyšetřování nebylo průkazné, avšak názor, že iniciativa vzešla ze stran komunistických předáků, byla všudypřítomná.

8.5 Československá strana lidová 1948

Neustálý tlak a proklamovaná vedoucí úloha komunistů v rámci Národní fronty donutili Jana Šrámka konečně jednat. Lidovou stranu ovšem začali organizovat komunisté nejpozději. Vadilo jim, že se začíná formovat blok národních socialistů a lidovců namířený proti KSČ. V listopadu 1947 se sešla tajná schůzka za účasti Msgre. Šrámka, Františka Hály, Petra Zenkla, Adolfa Klimka a Juliuse Firta, která měla dohodnout společný postup na půdě Národní fronty.⁴² Na základě této schůzky, se vedení KSČ rozhodlo utvořit v rámci lidové strany tzv. pokrokové síly KSČ. Plán počítal s vytvořením sítě agentů, kteří by zprostředkovávali získání zpráv z vedení a sekretariátu lidové strany.

V lednu 1948 se konala porada komunistů v Brně o situaci v lidové straně. Výsledkem bylo, že se měla zdiskreditovat dosavadní Šrámkova a Hálova politika, odtrhnout vazby na církve, ale hlavně také pořídit přehled katolických kněží, které by pak šlo v rámci politiky využít.

K využití navázání kontaktů uvnitř lidové strany byli vybráni zástupci levicového křídla v čele s Aloisem Petrem, Josefem Plojharem a Dionýsem Polanským, který byl znám svými jednoznačně prosovětskými názory [Kaplan, 1997: s. 65].

Špatně pak komunističtí informátoři vyhodnotili vztah Berana vůči režimu. Vycházeli z toho, že jeho jednoznačný odmítavý postoj vůči angažovanosti kněží v lidové straně (Josef Plojhar), averze vůči vedení lidové strany, zvláště pak vůči politice Jana Šrámka a Františka Hály a jeho minulost coby vězně v koncentračním táboře řadí jeho názory mezi levici. Získat pro spolupráci chtěli z řad vysokého kléru Štěpána Trochtu, opět zde zazněl argument, že byl vězněn v koncentračním táboře. Tato úvaha o možné spolupráci však byla naprosto nereálná [Kaplan, 1997: s. 68].

⁴² TRAPL, M. (2013): *Politik dobré vůle*, Praha, Vyšehrad, s. 328.

Situace, která se vyhroutil na přelomu let 1947 a 1948, a snaha o vzájemnou spolupráci a postup vůči komunistické straně zejména mezi lidovci a národními socialisty dostávala trhliny. Z krajských hlášení docházely na ústředí zprávy, že vzájemná spolupráce nefunguje a funkcionáři obou stran mezi sebou odmítají spolupracovat. V lednu se konala schůze širšího výkonného výboru ČSL, na níž vystoupili poslanci Josef Plojhar s Aloisem Petrem a kritizovali současný stav politiky kooperace s národními socialisty a navrhoval těsnější spolupráci s komunisty [Kaplan, 1997: s. 215].

Největší třecí plochou pro lidovce znamenal návrh pozemkové reformy, v rámci které se záběr půdy měl týkat i církevních statků. Lidovci se vyslovili jednoznačně proti takovému návrhu. Krizi se již nedalo vyřešit. Schůzky Národní fronty, kde obvykle probíhala jednání o něco klidněji než na parlamentní půdě, se prakticky už od listopadu 1947 nekonaly.

8.6 Demise ministrů a převrat v lidové straně

Zásah do organizace bezpečnostních sborů, konkrétně pak odvolání nekomunistických velitelů SNB v Praze, již nenechalo klidným ani Jana Šrámka. Strategie, kterou zvolili ministři vládních nekomunistických stran, je již notoricky známá. V pátek 20. února podali ministři demokratické strany, národních socialistů a lidovců demisi. Cílem bylo ustanovení úřednické vlády a nebo vypsání předčasných voleb, které byly naplánovány na květen 1948. Komunisté se báli, že by mohli volby prohrát. Prezident Beneš demisi přijal a umožnil tehdejšímu předsedovi vlády Klementu Gottwaldovi doplnit existující vládu. Tedy nedošlo ani k novým volbám ani k sestavení úřednické vlády. K demisi se nepřipojili ministři sociálních demokratů ani Jan Masaryk. O tom, že o podání demise nebyli informováni členové strany, ale jednalo se spíše ve stranických špičkách, hovoří například Josef Plojhar: *„Jak došlo k demisi. Kdo o ní rozhodl? O tom, že lidovci, národní socialisté a demokraté půjdou z vlády? Jestli nebyli naši vedoucí úplně zaslepeni, museli také propočítat, jaké to může mít všechno důsledky. Toto všechno rozhodla společnost na večeri u Ducháčka, Hála, Ripka, Firt a pan Dr. Ducháček, a tito čtyři lidé bez vědomí výkonného výboru naší strany, a tak i někteří národní socialisté, jak řekl Šlechta, tito čtyři lidé se dohodli, že půjdeme z vlády.“* [Kaplan, 1997: s. 335]

O tom, že Josef Plojhar záměrně vynechal Jana Šrámka, který se podílel na jednání o podání demise, potvrzuje jeho vřelý vztah k němu. Sám Msgre. Šrámek pravděpodobně tušil, že podání demise prezident Beneš přijme, a neustojí tak komunistický tlak, který byl na něj

vyvíjen. To co následovalo v rychlém sledu v rámci lidové strany a jakou úlohu v tomto procesu hrál Josef Plojhar, popíše konkrétně na základě Plojharovy výpovědi v jeho životopisu.⁴³

Josef Plojhar se v tuto dobu nacházel v Českých Budějovicích. Ihned v sobotu byl zavolán jeho stranickým kolegou Aloisem Petrem, aby se nejpozději v neděli ráno dopravil do Prahy. V neděli se sešli v bytě u poslance Petra, kde byl již také přítomen Augustin Polanský. Josefu Plojharovi byla představena aktuální situace a probíral se další postup v nastalé krizi. Odpoledne se poté Josef Plojhar sešel s komunistickým ministrem vnitřního obchodu Alexejem Čepičkou. Ten mu načrtl další kroky a zmínil se již také o situaci týkající se jednání s církvemi. Navrhl Plojharovi, aby se zúčastnil dalšího jednání.

V pondělí se konala schůze ústředního výkonného výboru strany, kde Hála oznámil podání demise do rukou prezidenta Beneše. Josef Plojhar vystoupil a žádal, aby byl jmenován vyjednávací tým. Vyjednáváním byl pověřen Jan Šrámek, načež Josef Plojhar reagoval: *„Zdůraznil jsem, že je naprosto nesprávné pověřovati v době, kdy je často nutno jednati ve dne i v noci na různých místech jednáním výlučně pana předsedu Dra Šrámka, starého pána, chorého a na obydlí vázaného nehledě k tomu, že ani s ním dle rozhodnutí jako s jedním z odstoupivších členů vlády nebude jednáno“*.⁴⁴

Nemyslím si, že by obdiv k předsedovi Šrámkovi tímto skončil. Josef Plojhar cítil, že si může kariérně polepšit a pravděpodobný plán převzetí lidové strany musel být hotov. Šrámek musel být odstaven, avšak ne z osobních důvodů, ale z čistě pragmatických. Josef Plojhar následně absolvoval pohovor u Klementa Gottwalda a poté zamířil k ministru vnitra Václavu Noskovi, který ho pověřil faktickým převzetím strany. Josef Plojhar byl následně vyloučen ze strany, ale byla to pouhá „formalita“. Jako důvod pro jeho vyloučení uváděl ministr Hála, že poslanec Plojhar přijal pozvání na ustavující schůzi Ústředního akčního výboru Národní fronty navzdory tomu, že vedení lidové strany ze zasedání z 23. 2. 1948 se usneslo na zákazu účasti svých poslanců v něm [Kaplan, 1997: s. 467–470].

Josef Plojhar společně s Aloisem Petrem následně v úterý 25. února převzali stranický tiskařský a nakladatelský podnik České akciové tiskárny. V projevu k zaměstnancům Josef Plojhar přednesl: *„Předsedy si velice vážíme a celý život jsme za ním šli. K předsedovi jsme se ovšem nedostali, zatímco pan Firt s ním mohl kdykoliv povečeřet. Právě tato klika zavedla*

⁴³NA, f. André Simone – č. 93, k. 3, arch. jedn. 749, Životopis Josefa Plojhara.

⁴⁴ Tamtéž.

naší stranu do područí strany národně socialistické. [...]Naše volání bylo marné. Byli jsme označováni za kolaboranty a nevím co všechno. Můžeme zde prohlásit, že od svých mladých let jsme byli šrámkovci. Z toho programu jsme vyšli a zůstaneme mu věrni. Ovšem ti, kteří nás měli vést, v rozhodujících chvílích zklamali. Proto jsme si řekli, že je nutno jednat.“ [Trapl, 2013: s. 330].

Ve středu převzali kontrolu i nad stranickým sekretariátem a převrat byl dokončen. Opět zdůrazňovaná vlídná slova o předsedovi Šrámkovi dokazují, jakou autoritu znamenal pro celou základnu lidové strany. Jemné ujištění, že tento mohli bychom nazvat stranický puč, se děje pouze pro dobro a zachování strany a že jeho následná politika bude pokračováním Šrámkovy éry, byla nutná pro zklidnění situace v rámci strany a jakousi legitimizaci onoho převzetí a změny vedení.

Po nezdařeném útěku ministra Hály, předsedy Šrámka a Huberta Ripky z Československa vypukla proti nim ostrá kampaň. Snaha tzv. obrozenců lidové strany pokračovat ve jménu Šrámka skončila. Nebyla to však nahodilá reakce a tvrdé odsouzení útěku, ale strach ze Státní bezpečnosti a aparátu Alexeje Čepičky. Poté co nový předseda strany Alois Petr určil jako svého tajemníka Pecháčka, který se zapojil společně s Aloisem Petrem a Josefem Plojharem do očisty strany a který byl bývalým úzkým spolupracovníkem Msgre. Šrámka, utekl do zahraničí. Alexej Čepička pohrozil Aloisi Petrovi a ten odeslal dopis všem krajským sekretariátům, aby byly odstraněny veškeré obrazy Jana Šrámka. V případě neuposlechnutí bude viník vyloučen ze strany. Tak se pomalu vytrácela veřejná popularita bývalého vedení cestou strachu a útlaku.

9. Spor kardinála Berana s Josefem Plojharem

Josef Plojhar se po návratu z koncentračního tábora v Dachau zapojil také do organizace Svazu osvobozených politických vězňů. Přihlášku podal 13. července 1945 v Českých Budějovicích.⁴⁵ V době po únoru a v situaci vyostřujícího se boje mezi církví a režimem požádal Alexej Čepička jako pověřenec pro jednání s církví kardinála Berana o veřejné vyjádření kladného poměru k režimu, přímé odpovědi se ale nedočkal. K současné situaci se vyjádřil i papež Pius XII., který byl znám svým ostře protikomunistickým postojem a ve svém každoročním projevu *Urbi et Orbi* poukázal na situaci v Československu. Dne 15. dubna byla zřízena Komise pro církevní a náboženské otázky, jejím předsedou se stal Alexej Čepička a ke spolupráci přizval také Josefa Plojhara a Josefa Beneše [Vaško, 2004: s.72–73].

V tu dobu byl Josef Plojhar místopředsedou strany lidové a místopředsedou Ústředního akčního výboru Národní fronty. Od této chvíle vstupuje Josef Plojhar výrazněji na politickou scénu v rámci probíhajícího mediálního boje mezi ním a Josefem Beranem. Kardinál Beran známý svým názorem proti jakékoliv politické angažovanosti kněží sepsal 21. dubna dopis všem kněžím, aby nepřijímali jakékoliv politické funkce a rovněž zakázal kandidaturu v následujících volbách, které měly proběhnout v květnu 1948. Také byla zvolena delegace, která měla jednat o církevních záležitostech s režimem. Jejími členy byli biskup Štěpán Trochta a Ambróz Lazík.

Do květnových voleb kandidoval Josef Plojhar za stranu lidovou navzdory zákazu, který vydal arcibiskup Beran. Již po únoru byl Josef Plojhar navržen na ministra zdravotnictví, kterým se poté také stal. Zajímavostí je, že to byl nejdéle sloužící ministr ve své funkci v dějinách. Na základě kandidatury některých kněží a přes vyslovený zákaz vydal Beran dne 12. června 1948 tzv. suspens, čímž se zabránilo kněžím včetně Josefa Plojhara vykonávat duchovní činnost.⁴⁶ Josef Plojhar byl upozorněn biskupem českobudějovické diecéze Josefem Hlouchem, že pokud neodvolá kandidaturu, bude suspendován. Josef Plojhar reagoval, že to bere na vědomí, ale kandidaturu neodvolá. Dále argumentoval, že již na předchozí mandát dostal povolení od svého biskupa a že byl také zproštěn povinnosti sloužit mše, a tudíž, že nechápe, proč by nyní nemohl mandát vykonávat. Rozdílem však dle

⁴⁵NA, f. Svaz bojovníků za svobodu (SBS), členská přihláška Josef Plojhar.

⁴⁶Suspense je v církevním právu forma trestu, jímž je na určitou nebo na neurčitou dobu odňato určité privilegium. Jde o jeden z trestů kanonického práva, kterým se zabraňuje výkonu duchovní činnosti. In: *Kodex kanonického práva* (1994), kánon 1330–1335, Praha, Zvon, s. 578.

kanonického práva je, že mohl udělit povolení, aby mohl vykonávat funkci ministra ve vládě, pouze papež.

Konflikt mezi kardinálem Beranem a Josefem Plojharem se vyostřoval napříč mediálním prostorem. Za svého místopředsedu se postavila lidová strana a na popud Církevní komise ÚV KSČ, která se rozhodla rozpoutat štvavou negativní kampaň vůči Josefu Beranovi, byly vydány desítky rezolucí, za odejmutí udělené suspens z kněží a zvláště pak z ministra zdravotnictví Josefa Plojgara [Vodičková, 2009: s.176—178].

Jak jsem již zde naznačil, Josef Plojhar se po válce stal členem Svazu osvobozených politických vězňů a pozůstalých po obětech nacismu.⁴⁷ V roce 1946 se svaz přejmenoval na Svaz Národní revoluce, do kterého byl Josef Plojhar přijat dne 21. května 1946. Po roce 1948 se jednotlivé organizace sloučily a vznikl Svaz bojovníků za svobodu. Ve své přihlášce uvádí, že byl také členem československé katolické organizace Orel.⁴⁸

Členem bojovníků za svobodu byl také arcibiskup Beran. Po rozjeté antikampani proti jeho osobě se konflikt přenesl i do této organizace. Tak například článek otištěný v *Rudém právu* ze dne 30. července 1948 komentuje, jak SBS protestuje proti suspenzi Josefa Plojgara:

„Svaz bojovníků za svobodu protestuje proti suspenzi z kněžských funkcí člena svého ústř. výboru, bývalého politického vězně ministra zdravotnictví pátera Josefa Plojgara. Ministr Jos. Plojhar prošel šestiletým vězněním v německých koncentračních táborech, kde trpěl za demokracii a za svůj odpor k fašismu. V té době Vatikán neprotestoval proti jeho věznění u německých úřadů a neučinil nic, aby ulehčil těžký osud jemu a ostatním uvězněným kněžím. Naopak nijak nepronásledoval kněze, kteří ve službách fašismu přispívali k uvěznění demokratických kněží. Tím měně je tedy odůvodněno pronásledování kněze Jos. Plojgara, pokračuje-li ve svém úsilí za demokracii a mír. Prohlášení podepsalo předsednictvo SBS.⁴⁹

Dne 22. září 1948 disciplinární komise přijala rozhodnutí k vyloučení Josefa Berana ze svých řad. Důvodem, bylo arcibiskupovo upozornění na situaci z koncentračního tábora

⁴⁷Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých (SOPVP) je jedním ze tří sdružení Českého svazu bojovníků za svobodu (ČSBS). Svaz vznikl jako nestrannický a měl zanedlouho přes šedesát tisíc členů. Po únoru 1948 byly jednotlivé organizace násilně začleněny do Svazu bojovníků za svobodu (SBS). V listopadu 1951 byl svaz sloučen se slovenským protějškem, čímž vznikl Svaz protifašistických bojovníků (SPB).

⁴⁸NA, f. Svaz bojovníků za svobodu (SBS), členská přihláška Josef Plojhar.

⁴⁹ Svaz bojovníků za svobodu protestuje proti suspenzi P. J. Plojgara, *Rudé právo*, 1948, roč. 28, č. 177 z 31. 7., s. 2.

v Dachau, kde byl Josef Plojhar umístěn na německém bloku číslo 26 vzhledem k tomu, že byl německé národnosti a také jím udělená suspenze Josefa Plojhara.

Arcibiskup Beran čekal, až ho SBS vyrozumí o jejich stanovisku k jeho vyloučení, avšak byl naprosto ignorován a nedostal šanci se ani vyjádřit ke svému vyloučení ze Svazu. Proti rozhodnutí tak Josef Beran napsal dopis, který adresoval předsednictvu SBS. Dopis se zachoval v jeho pozůstalosti.

„Z denních listů-a bylo to prý častěji opakováno i v pražském rozhlase se dovidám, že jsem byl usnesením předsednictva SBS dne 22. září podle par. 19 stanov ze Svazu vyloučen. Pokud se týká důvodové zprávy, v listech uveřejněné, podotýkám:

1. Nikdy jsem netvrdil aneb nehájil nepravdu i to co jsem napsal a podepsal, je pravda. Arcibiskup Beran nikdy se nesnížil a nesníží k tvrzení a šíření nepravdy.

Plojhar byl příslušníkem národnosti německé jako student, bohoslovec a kněz o tom jsou veřejné úřední zápisy a je proto s podivením, jak mohl SBS dospětí „k názoru, že Plojhar nikdy nebyl národnosti německé a nikdy se k Němcům nehlásil.“

Plojhar požíval též na privilegovaném bloku 26 v Dachau výhod něm. kněží. Na dotaz, jakých výhod požíval, jsem odpověděl, že pokud vím, kdy jsem sám přišel do Dachau-v září 1942-spočívaly výhody v tom, že zatím co všichni ostatní političtí vězňové měli vlasy do hola ostříhané, kněží bloku 26 směli nosit dlouhé vlasy: a zatímco ostatní vězňové směli psát jednou za 14 dní, někdy jen za 3 neděle, kněží bloku 26 psali každý týden. Mimo to k výhodám bloku 26 patřilo i to, že na bloku 26 byla kaple, v níž denně byla sloužena mše sv. a přisluhováno svatými svátostmi. Ostatním vězňům a ostatním kněžím byl přístup na blok, do kaple a účast na bohoslužbách co nejpřísněji zakázány.

Když 20. září členové očišťovací komise SBS přijeli za mnou do Benešova, na výzvu, abych odvolal, co jsem napsal, výslovně jsem prohlásil, že co jsem napsal je pravda a proto odvolat nemohu.

2. Není pravda, že jsem připustil, aby moje odpověď na prohlášení Svazu byla veřejně na vratech římskokatolických kostelů publikována. Nic takového jsem nenařídil a dozvěděl jsem se o tom až teprve 27. srpna, kdy mně bylo oznámeno, že členové SNB ony dopisy strhovali s návěští kostelních dne 23. a 24. srpna.

3. *Členové očišťovací komise SBS prohlásili v Benešově, že přijeli prodiskutovat celý případ: zatím to bylo úřední vyšetřování. Když mne vyšetřovalo gestapo, vždy po vyšetření se přečetl zápis a byl jsem požádán, abych jej podepsal. Komise zápis nepředložila k podpisu, ani nepřečetla: nevím tedy, jak zápis zněl, ale výslovně jsem řekl: Tvrdíte-li, že jeho chování v koncentračních táborech nelze nic vytknout, dejte do novin prohlášení: Je sice pravda, co Beran napsal, ale vyšetřováním jsme zjistili, že svým chováním v koncentračních táborech nic nezavinil, proč by měl být vyloučen ze Svazu.*

O tom jeho chování jsem nikde nic netvrdil, neboť v dopise jsem reagoval pouze na nepravdivou výtku, že Vatikán nic pro kněze neudělal. Bylo nám nevysvětlitelné, jak se dostal na blok 26 k privilegovaným kněžím německým, ale fakt to byl. Neznám přesné znění par 19 stanov SBS, poněvadž Svaz bojovníků za svobodu nikdy mi stanovy nedoručil, ale opakuji výslovně znovu, co jsem uvedl členům komise: Můj dopis nebyl útokem na Plojhara, nýbrž odpovědí na nepravdivé a nespravedlivé výtky veřejně publikované v prohlášení Svazu.

To co jsem napsal, bylo oprávněné a pravdivé. Nikomu jsem nenařizoval, aby odpověď moji veřejně a na vratech římskokatolických kostelů publikoval. Tolik v zájmu pravdy, a bylo by jistě čestné, kdyby toto moje ohrazení bylo publikováno ve všech novinách a v rozhlase.

Leč-což je konečně dnes samozřejmé-do 7. října čsl. veřejnost se této odpovědi nedozvěděla ani slova. Jaké jsou toho důvody, těžko vykládat. Sapientisati. “⁵⁰

Na základě vyloučení kardinála Berana rezignoval na své členství ve Svazu také Štěpán Trochta. Josefa Plojhara se zastal P. Adolf Kajpr SJ, který tvrdil, že se na německý blok dostal kvůli tomu, že jeho matka byla Němka. Což, jak již jsem uvedl, není pravda, jelikož jen otec byl národnosti německé.

Na základě Beranova nařčení provedla ústřední očištná komise „šetření.“ Byli předvoláni svědci, kteří měli zdokumentovat jeho působení jak předválečné, tak následně v koncentračních táborech.,, *Páter Plojhar vždy se choval v koncentračním táboře v Buchenwald a v Dachau jako dobrý a uvědomělý Čech, dobrý kamarád spoluvězňů a věřící a*

⁵⁰ VODIČKOVÁ, S. (2009): *Uzavírám vás do svého srdce*, Brno, CDK, s. 180–181.

*katolický kněz. Nikdy nezískal jakýchkoliv výhod.*⁵¹ Z nám dochovaných dokumentů, jak již jsem přiblížil v kapitole 3, víme, že ve sčítání lidu z roku 1921 je veden Josef Plojhar jako Němec. Tento záznam je v matrice přeškrtnán a později dodatečně opraven na národnost českou. Tato podivná oprava v matričním záznamu by se mohla týkat právě této události, kdy mohl být úřední záznam účelově upraven, nicméně se jedná pouze o domněnku, kterou nemohu ničím doložit. Ovšem je zajímavé, že očištná komise si nechala vyžádat od ministerstva vnitra pouze sčítání lidu z roku 1930, kde je Josef Plojhar údajně veden národností české, a předchozí záznamy nekontrolovala.

Výsledkem očištné komise byl poté závěr, že na základě provedeného šetření, nebylo shledáno nic, čím se měl Josef Plojhar podle Berana provinit, a odůvodnění jeho napadení ze strany arcibiskupa bylo zdůvodněno nikoliv útokem na soukromou osobu patera Plojhara, ale jako útok na osobu ministra zdravotnictví a lidově-demokratického politika.⁵²

Z materiálů, které mám k dispozici a které se týkají všech dostupných osobních dokumentů ze Svazu bojovníků za svobodu, vyplývá, že přešetřovací komise provedla šetření v době, kdy se do Svazu přihlásil, tedy 13. července 1945 a poté ještě jednou 11. listopadu 1949. Přešetření z roku 1948 nebylo pravděpodobně vůbec archivováno. Josef Plojhar ustál svoji pozici a dalo by se říci, že ji i na základě tohoto incidentu posílil na úkor arcibiskupa Berana. V době kdy byl SBS plně pod kontrolou KSČ, nebylo možné předpokládat ani jiný výsledek. Josef Plojhar představoval vrcholného politika a propůjčoval svoji roli „vlasteneckého“ kněze v právě probíhajících jednáních mezi státem a církví. Jeho obraz coby zástupce církve, který umožňoval legitimizovat jednání státu vůči církvi, nemohl být pošpiněn.

Nicméně celá tato událost ovlivnila následující jednání mezi státem a církví. Dne 31. ledna 1949 předali zástupci církve prezidentu Gottwaldovi biskupské memorandum. Seskládalo se z deseti bodů, které požadovala církev a které měly vést k finální dohodě. Odpovědí na předložené memorandum vydané dne 7. února 1949 požadovalo ÚV KSČ ke splnění čtyř podmínek, mezi nimi také zrušení suspenze ministra Plojhara a ostatních kněží[Vaško, 2004: s. 98–103].

⁵¹ Proč byl vyloučen pražský arcibiskup, *Hlas revoluce*, 1948, roč. I, č. 18, z 5. 10., s. 1 a 2.

⁵² Srov. Arcibiskup dr. J. Beran vyloučen ze Svazu bojovníků za svobodu, *Rudé právo*, 1948, roč. 28, č. 224 z 24. 9., s. 1; Arcibiskup dr. J. Beran vyloučen ze Svazu bojovníků za svobodu, *Mladá fronta*, 1948, roč. 4, č. 224 z 24. 9., s. 1 a 2; Arcibiskup dr. J. Beran vyloučen ze SBS, *Svobodné slovo*, 1948, roč. 4, č. 222 z 23. 9., s. 2.

9.1 Katolická akce a Mírové hnutí katolického duchovenstva

Dne 25. dubna 1949 byla zřízena pro intenzivnější jednání státu s církvemi tzv. církevní komise ÚV KSČ. Vzhledem k tomu, že ji ze začátku zastupovalo šest lidí, vžilo se pro ni označení „církevní šestka“. První strategií, jak si podřídit kněží, bylo založení tzv. Katolické akce (KA).⁵³ Název byl záměrně použit, protože existovala KA již předtím a jednalo se o organizaci, která měla za pomoci kněží a laiků prosazovat katolicismus ve společnosti.

Předběžně se počítalo, že budou využiti k reprezentaci komunisty organizované KA tzv. pokrokoví kněží v čele s Josefem Plojharem a ze začátku se pod KA podepsalo na 1500 kněží⁵⁴, ale deklarovaná exkomunikace papežským stolcem a vydání pastýřského listu, odradilo většinu kněží od zapojení se v KA. Také Josef Plojhar odvolal svůj souhlas se schizmatickou Katolickou akcí.

Svatý stolec a zejména papež Pius XII. reagovali na stále se zhoršující pozici katolické církve v Československu vydáním tzv. *Dekretu Posvátné kongregace Svatého Oficia, jímž se odstraňují pochybnosti o těch, kteří vstoupili do komunistických stran nebo podporují jejich činnost*.⁵⁵ Komunismus ve svém učení není přijatelný s učením křesťanským. Kdokoliv, kdo podporuje či jakkoliv participuje s komunismem, má být exkomunikován. V Československu se snažila i sama církev podat trochu jemnější vysvětlení toho, za co hrozí reálně exkomunikace a i díky, situaci v jaké se církev nacházela, nenašel dekret žádné využití[Balík, 2013:s. 20–26].

Jedním z definitivních konců znamenala právě založená Katolická akce. Biskupové na ni reagovali vydáním Pastýřského listu „Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké

⁵³Původní Katolická akce (KA) byla organická součást katolické církve, která zavedla účast laiků na apoštolátu církve. Inicioval ji papež Pius XI. encyklikou *Ubiarcano Dei* z 23. 12. 1922. Hlavním cílem bylo šíření katolicismu mezi všemi vrstvami obyvatelstva a systematická příprava laiků pro účast na hierarchickém apoštolátu.

⁵⁴ Kněží byli často zastrašováni, nebylo také neobvyklé, že se objevili podpisy pod KA již zesnulých kněží. BALÍK, J., KYLIÁNOVÁ, I. (2012): *S největší vděčností. Rozhovor s P. Bohumilem Kolářem*, Praha, Nové město. Srov. DOLEŽAL, M. (2012): *Jako bychom dnes zemřít měli*, Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov. VODIČKOVÁ, S. (2013): *I zvíře mělo více útrpnosti než člověk*, Praha, Ústav pro studium totalitních režimů.

⁵⁵ NA, f. 100/52, sv. 5, a.j. 53 – Dekret kongregace Sv. Oficia dat. 20. 6. 1949

zkoušky⁵⁶, který měl být přečten ve všech kostelích při nedělní bohoslužbě 19. června 1949. Ve svatovítské katedrále sloužil mši arcibiskup Beran. Státní bezpečnost věděla o připravovaném přečtení listu a zakázala věřícím vstup do katedrály a namísto nich tam nasadila provokatéry. Ve chvíli čtení listu začala v katedrále vřava a pískání. Poté byla mše dosloužena dokonce a po návratu do arcibiskupského paláce začala pro Josefa Berana dlouhá internace.

Jednání mezi státem a církví došlo ke svému konci. Bylo jasné, že se oba tábory nemohou dohodnout, po vydaných exkomunikačních dekretch a snaze připojit svým podpisem kněží pod tzv. Katolickou akci, která skončila fiaskem, byly připravovány tzv. církevní zákony. Ty měly natrvalo řešit úlohu státu vůči církvím. V říjnu 1949 byly zákony přijaty. Zákon č. 217/1949 zřizoval Státní úřad pro věci církevní. Zákon č. 218/1949 se týkal hospodářského zabezpečení církve a náboženských společností státem a vládní nařízení č. 219/1949 řešilo konkrétně hospodářské vypořádání s Římskokatolickou církví.⁵⁷ Jinými slovy kněz může vykonávat svůj úřad pouze se státním souhlasem a platy duchovních nebo správa a oprava církevních budov spadá pod státní správu. Zvlášť choulostivá byla otázka platu. Duchovní se fakticky stali zcela závislými na státu. Biskupové věděli, že pokud kněží nepřijmou a nepodepíší Slib věrnosti Republice, tak nebudou moci díky již tak nízkým příjmům fungovat dál a zajistit tak alespoň pokračující liturgickou a duchovní činnost.

Využití tzv. Katolické akce s Josefem Plojharem a ostatními „vlasteneckými kněžími“ nedopadlo dobře. Po vydání církevních zákonů z října 1949 a vzniku Státního úřadu pro věci církevní, muselo vzniknout také kněžské duchovní hnutí. Tím se stalo tzv. Mírové hnutí katolického duchovenstva, které vzniklo při tzv. národní pouti na Velehradě v červenci 1950. Tato organizace sloužila pouze jako hnutí, tudíž neexistovala pevná členská základna. To sloužilo pro argument, že to je hnutí sdružující všechny katolické kněze bez výjimky. Na jejich prvním zasedání, které se konalo 27. září 1951, byl zvolen předsedou Josef Plojhar.

Vzhledem k jeho pokračující činnosti a spolupráci s komunistickou stranou a jí řízenými organizacemi týkala se exkomunikace i Josefa Plojgara a ostatních tzv. vlasteneckých kněží.

⁵⁶Pastýřský list biskupů a ordinářů ČSR o spolupráci církve a státu – červen 1949. In: OPATRŇY, A. a kol. (2003): *Pastýřské listy 1945–2000*, Kostelní Vydří, Arcidiecéze pražská – Karmelitánské nakladatelství, s. 73–74.

⁵⁷ Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/rocnik/1949> [cit. 2014–02–05].

10. Reprezentace Josefa Plojgara jako kněze po roce 1945

Je velmi těžké zodpovědět otázku, zda se cítil Josef Plojhar být knězem i po roce 1945, kdy ho jeho kariéra coby vrcholného politika lidové strany zavedla zcela jinam. Určitou odpovědí může být rekonstrukce jeho reprezentace z pozice dostupných pramenů a také z vyprávění Ing. Kolmannové. Po návratu z koncentračního tábora Dachau se prakticky okamžitě zapojil do politiky. V rámci toho mu udělil českobudějovický biskup výjimku a zprostil ho všech kněžských povinností a povolení stát se poslancem.⁵⁸ Opustil tedy svoje dosavadní kněžské působení v Českých Budějovicích a přestěhoval se do Prahy.

Jak jsem již naznačil v kapitole 7, Josef Plojhar měl dva důvody, proč stále nosit vnější symbol kněžství – kolárek. Zprvce se jednalo o dosavadní obraz kněze sloužícího režimu, který díky tomu poskytoval určitý legitimizační rámec pro politiku vůči církvím. Druhý je pojen převážně s tendencí vystupovat v rámci lidové strany jako nástupce bývalého předsedy Šrámka, který znamenal nejenom pro Josefa Plojgara ale také pro celou členskou základnu nezpochybnitelnou autoritu. Tím se zase konstruuje určitý legitimizační prvek pro Josefa Plojgara jako právoplatného a odkazem zajišťujícího nového místopředsedy, poté předsedy strany, který bude zachovávat bývalou politiku strany a který spojuje prvek katolicismu s politickou stranou.

Mezi roky 1945–1948 bychom nezaznamenali jakoukoliv pastorační nebo liturgickou činnost u Josefa Plojgara. Vzhledem ke sporu mezi ním a arcibiskupem Beranem, který ho suspendoval, nemohl nijak aktivně vystupovat jako kněz. Teprve po vyřešení a utlumení katolického vedení v čele s arcibiskupem Beranem a biskupem Štěpánem Trochou začal komunistický režim vymýšlet taktiky na získání si katolických věřících a využití svých tzv. vlasteneckých kněží. Největší události tak byly spjaté se zažitými poutěmi na svatá místa. Tyto původně církevní poutě zaměřené hlavně na místa spojená s cyrilometodějskou tradicí měla být přeměněna v národní manifestace.

Tak již v roce 1949 proběhla pout' na Sázavě. Hlavním řečníkem zde byl ministr školství, věd a umění Zdeněk Nejedlý a také hovořil Josef Plojhar.⁵⁹ Jeho projev se zachoval a

⁵⁸ VODIČKOVÁ, S. (2009): *Uzavírám vás do svého srdce*, Brno, CDK, s. 178.

⁵⁹ Fotografie ze Sázavské pouti 4. července 1949, na fotografii Zdeněk Nejedlý, Josef Plojhar. Dostupné na: <http://multimedia.ctk.cz/cs/foto/document/1429031/sazava-cyrilometodejske-slavnosti>[cit. 2014–06–20].

krátce odcitují: „ *My si to u nás budeme dělat po našem i my katolíci i my katoličtí křesťané a jestli si někdo myslí ta nadutá odumírající světová reakce ten zániku otevřený kapitalismus, že někde ve světě najde železný pány a věřící lid, kteří mu jeho měšce a jeho pozice budou zachraňovat, u nás nepochodíte!...* ⁶⁰. Dále v roce 1950 proběhla pouť na Velehradě organizovaná tzv. Katolickou akcí, na níž se sešlo kolem 80 000 lidí, ovšem původní odhady ovšem hovořily o dvojnásobku. Organizací a slavnostní bohoslužbou byli určeni tzv. vlastenečtí kněží, navzdory jejich suspendaci či exkomunikaci, mimo jiné i Josef Plojhar, který byl hlavním řečníkem a také celebrouval mši. ⁶¹

V dubnu 1950 následovala další národní manifestace na hoře Říp. Opět zde byl jako hlavní řečník Josef Plojhar, ovšem mši v kapli sv. Jiří sloužil vlastenecký kněz J. Mára. Po sérii národních poutí, které nezaznamenaly takový ohlas, jaký režim očekával, se také pozice v roli praktikujícího kněze Josefa Plojhara nadobro skončila.

Josef Plojhar navštěvoval pravidelně každou neděli mši u sv. Ignáce na Karlově náměstí v Praze ⁶², ale postupem času pravidelnost slábla, až přestal Josef Plojhar chodit do kostela úplně. V soukromí se již nedomlil, pouze na Vánoce. ⁶³

Od roku 1951 sloužilo Plojharovo kněžství již jen jako reprezentační symbol jednak pro komunistický režim, ale také pro jeho účast v Celostátním mírovém hnutí katolického duchovenstva. Naplno se již věnoval politice a také svému rozmarnému životu. ⁶⁴

⁶⁰ Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/plus/archivplus/zprava/sluzebnici-neverni-a-jejich-spolecnost-bez-boha--1223826>[cit. 2014-06-20].

⁶¹ BALÍK, H. (2013): *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno, CDK, s. 129.

⁶² Fotografie: mše u sv. Ignáce, Josef Plojhar u příležitosti zahájení celostátního mírového sjezdu katolického duchovenstva. Dostupné na: <http://multimedia.ctk.cz/cs/foto/document/5591548/josef-plojhar-praha-kostel-sv-ignace-mse>[cit. 2014-06-20].

⁶³ Přepis rozhovoru Ing. Kolmanová, vedl Dr. Ing. Alois Křišťan, Th.D., zima 2007.

⁶⁴ Ze vzpomínek Jaroslavy Navrátilové, která vypráví, že její kamarádka tehdejší významná operní pěvkyně Jarmila Pechová byla pozvána na audienci na Hrad. Josef Plojhar si ji nechal posadit vedle sebe a po celý večer ji obtěžoval a sahal pod sukni, Osobní archiv autora [cit. 2014-06-20].

11. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo sepsat ucelený výklad o životě Josefa Plojgara a zasadit jej do širších událostí dané doby. Tedy v jakém prostředí a za jakých sociálních a politických vlivů působil a žil Josef Plojhar.

Ve svých závěrech jsem vycházel z dostupných zdrojů, které jsem měl k dispozici a každou informaci jsem se snažil verifikovat. Hlavní otázkou mé práce bylo zodpovědět, kdy se Plojgarovo chování odklonilo z duchovní sféry do světské. Jinými slovy kdy končí jako kněz a nastupuje již pouze jako politik.

Do roku 1939 působil Josef Plojhar jako duchovní a jeho obraz kněze nebyl v kontextu jeho reprezentace přerušeno. Nemůžeme zcela jasně tvrdit, že kněžství bylo jeho primárním posláním. Již v té době se začínal politicky angažovat a připravovat na budoucí kariéru, avšak jeho kněžskou činnost to nijak neovlivnilo. Josef Plojhar byl člověk, který se odmítal podřídit jakýmkoliv autoritám, snad kromě Msgr. Jana Šrámka, kterého jak jsem již popsal, obdivoval jako ikonu Československé strany Lidové. Snad největším příkladem jeho odporu a zatvřelosti slouží situace jeho politické angažovanosti po roce 1945. Kdy se již nadobro odmítl podřídit té největší autoritě, samotnému papežovi.

Jeho odklon od duchovní sféry byl pozvolný. Po nástupu do koncentračního tábora přehodnocoval své priority. Jeho spornou minulost, zvláště pak chování v táboře Dachau, bych neposuzoval jako čistou kolaboraci s nacisty. Tento názor se často užívá v odborných kruzích i dnes a nemyslím si, že je zrovna spravedlivý. Za jeho rodinný původ, kdy pocházel z bilingvní rodiny nemůže a to, že toho pravděpodobně využil i v případě jeho uvěznění v Dachau, bylo dle mého pragmatické uvažování vzhledem ke strachu, jaký musel zažívat v té době každý, kdo byl zatčen a poslán do koncentračního tábora. Byl to strach o holý život a využití jakékoliv výhody přežít bych v jeho případě neoznačoval slovy kolaborace, přestože se vymykalo chování českých katolických kněží v KT Dachau.

Z předválečného působení bych také vyloučil jeho proklamované němectví. Sám se přihlásil v roce 1930 jako český občan a také tak působil. To že, měl německé školy je spojeno s rodinným prostředím, kde převažovalo rozhodování a slovo hlavy rodiny tedy otce, který byl Němec. Ve chvíli kdy se Josef Plojhar osamostatnil, působil již jako Čech.

Jako jednu z hlavních příčin v jeho obratu ze sféry sakrální do profánní bych spatřoval v prostředí, ze kterého pocházel. Rodina nebyla dobře finančně zajištěná, otec byl jediným

živitelem, když matka byla v domácnosti. Jinými slovy pocházel ze sociálně slabší rodiny a snaha o vlastní uživení a vidina vrcholné politické funkce ve spojení s kariéřním vzestupem a větší společenskou prestiží mu dodávala jistou motivaci v zanechání duchovní funkce. Další příčinu bych také viděl v jeho zálibě k ženám. Jako knězi bylo nepřístojné udržovat jakýkoliv poměr se ženou a tedy dodržet slib celibátu a tudíž zbavením se kněžského života mu umožnilo legitimizovat jeho jednání. Myslím si, že další možnou příčinou by také mohlo být jeho uvěznění v koncentračním táboře v Buchenwaldu, kde přišel do kontaktu s komunisty a mohl být ovlivněn jejich názory a najít nějaké určité zalíbení v nich. Stejně jako kontinuální strach, který se přenesl i do pozdější doby, zapříčinilo další Plojharovo jednání.

Josef Plojhar podle mne vytušil, že v rámci únorového převratu sehraje v roli kněze důležitou roli a jeho spolupráce s komunisty ho vynese na politický vrchol. V tento moment přestal být Josef Plojhar vnitřně knězem a stal se politikem. Reprezentace jeho kněžství již pak sloužila režimu jako legitimizační prostředek ve vztahu k církvi a také posloužila jako nástroj k vypořádání se s ní.

Josef Plojhar se stal jakousi loutkou, která byla vystavována veřejnosti. Sám měl jisté pochybnosti o fungování církve a jejích představitelích, a to mu jen umožňovalo morálně se vžít do této role.

Sám nemohu vynášet soudy nad jeho jednáním. Historik by si měl zachovat jistý kritický odstup a nehodnotit. Snažil jsem na základě rekonstrukce jeho života přiblížit a nechat pochopit souvislosti, které utvářely a ovlivňovaly Plojharův život. Od roku 1948 až do jeho smrti v roce 1981 nastala další dlouhá kapitola jeho života. V rámci dalšího výzkumu, bych se chtěl věnovat právě tomuto tématu. Zmapovat jeho další působení, které bylo již definitivně spjato s politickým fungováním.

Seznam literatury a dalších pramenů

- BALÍK S., HANUŠ J. (2013): *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno, CDK.
- DOLEŽAL M. (2012): *Jako bychom dnes zemřít měli*, Pelhřimov, Nová tiskárna Pelhřimov.
- ELIADE M. (2006): *Posvátné a profánní*, Praha, OIKOYMENH.
- HEJL V. (1990): *Zpráva o organizovaném násilí*, Praha, Univerzum.
- HOFFMANN B. (1946): *A kdo Vás zabije*, Přerov, Společenské podniky v Přerově.
- HOUŠKA V. (2007): *T.G.Masaryk, myslitel a státník*, Karviná, Paris.
- CHYTILEK R., ŠEDO J. (Eds.) (2004): *Volební systémy*, Brno, IIPS.
- KADLEC J. (1995): *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice, Setkání.
- KAPLAN K. (2012): *Národní Fronta 1948–1960*, Praha, Academia.
- KAPLAN K. (1997): *Pět kapitol o únoru*, Brno, DOPLNĚK.
- KÁRNÍK Z. (2000): *České země v éře První republiky*, Díl I., Praha, LIBRI.
- KING J. (2002): *Budweisers into Czechs and Germans*, Princeton, Princeton University Press.
- KLABOUC V. (2008): *Rudolfovsko*, Praha, PASEKA.
- KLIMEK A. (2000): *Velké dějiny země Koruny České XIII.*, Praha, PASEKA.
- KOLÁŘ B. (2013): *S největší vděčností*, Praha, Nové město.
- MAREK P. A KOL. (2011): *Jan Šrámek a jeho doba*, Olomouc, Centrum pro studium demokracie a kultury.
- NOVOTNÝ M. (2006): *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice, Jihočeská univerzita.
- OPATRNÝ A. (2003): *Pastýřské listy 1945–200*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství.
- PEROUTKA F. (1991): *Budování státu III.*, Praha, Lidové noviny.
- PLOJHAR J. (1930): *Die triumphtage von Karthago*, Budweis, vlastním nákladem.

- RENNER J. (1999): *Československá strana lidová 1945–1948*, Brno, Prius.
- SVOBODOVÁ V., SVOBODA A., TUČKOVÁ, A. (1949): *Spiknutíproti republice*, Praha, Melantrich.
- TRAPL M., KONEČNÝ K., MAREK P. (2013): *Politik dobré vůle*, Život a dílo msgre Jana Šrámka, Praha, VYŠEHRAD.
- VAŠKO V. (2004): *Dům na skále 1.*, Církev zkoušená, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství.
- VEBER T.: *Josef Plojhar – pronásledovatel nebo pronásledovaný*, In: FIAMOVÁ M., JAKUBČIN P. (Eds.) (2010): *Prenasledovaniecirkví v komunistických štátochstrednej a východnejeurópy*, Bratislava, Ústav pamati národa.
- VEBER, T. (2005): *Studovat v Českých Budějovicích. Teologický institut a počátky vysokoškolských studií ve městě*, online. Dostupné na: [http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2005/12/studovat-v-ceskych-budejovicich/-/](http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2005/12/studovat-v-ceskych-budejovicich/).
- VODIČKOVÁ S. (2013): *I zvíře mělo více útrpnosti než člověk*, Praha, ÚSTR.
- VODIČKOVÁ S. (2009): *Uzavírám vás do svého srdce*, Praha/Brno, ÚSTR/CDK.
- WEILER E. (1971): *Die Geistlichen in Dachau*, Mödling.
- WENDEL M. V., GILLIAR (2001): *Das reich des todeshatkeinemachtauferden*, HERDER ROMA.

Seznam použitých zkratk

ČSD	Československá sociální demokracie
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSR	Československá republika
KA	Katolická akce
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana Slovenska
SBS	Svaz bojovníků za svobodu
SOA	Státní oblastní archiv
UK	Univerzita Karlova
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Seznam tabulek

Tabulka 1: Národnostní složení v ČSR v letech 1921 a 1930

Tabulka 2: Zisk hlasů a mandátů do Ústavodárného národního shromáždění

Seznam příloh

Příloha 1: Odjezd účastníků na Eucharistický kongres v Karthágu 1930. Dostupné na: <http://kohoutikriz.org/priloha/plojh.php>.

Příloha2: Josef Plojhar v kanceláři na plantážích v Dachau. Zdroj: Archiv KZ – Dachau.

Příloha 3: Josef Plojhar a Bohumil Stašek (uprostřed) v kanceláři na plantážích v Dachau.
Zdroj: Archiv KZ – Dachau.

Příloha 4: Dekret Posvátné kongregace Svatého Oficia datováno 20. 6. 1949. Zdroj: NA, f. 100/52, sv. 5, a j. 53.

ACTA SS. CONGREGATIONUM

SUPREMA SACRA CONGREGATIO S. OFFICE

i

DECRETUM

SCHISMATICA ((ACTIO CATHOLICA)) IN CECOSLOVACHIA DAMNATUR

Postremo hoc tempore Ecclesiae Catholicae adversarii in Cecoslovachia falsi nominis « *Actionem Catholicam* » dolose excitarunt, qua illius Reipublicae catholicos inducere conantur, ut ab Ecclesia Catholica deficiant et ab oboedientia legitimis Ecclesiae Pastoribus debita recedant.

Quae *actio* eo est iniquior quod eius agitadores non dubitarunt multos cogere, vi vel dolo, ad nomina sua eidem danda; imo eo pervenerunt ut inter asseclas etiam multos sacerdotes et laicos catholicos recensere atque enuntiare auderent, qui ei numquam adhaeserunt, quin etiam contrariam voluntatem manifestarunt.

Quapropter Suprema Sacra Congregatio Sancti Officii, munere suo fungens fidei ac morum integritatem tuendi, nomine et auctoritate Ssmi D. N. Pii, Div. Prov. Papae XII, praedictam actionem, fraudulenter <(*Actionem Catholicam* » nuncupatam, reprobat ac damnat tamquam schismaticam, simulque declarat omnes et singulos, clericos et laicos, qui ei scienter ac sponte iam adhaeserint vel in posterum adhaereant et nominatim eius auctores et promotores, tanquam schismatici et ab Ecclesia Catholica apostatas incurrisse vel incururos esse ipso facto in excommunicationem speciali modo Apostolicae Sedi reservatam, de qua c. 2314, firmis ceteris Iuris Canonici sanctionibus, quibus ipsi deinceps erunt plectendi, si (quod Deus avertat) in censura contumaciter perseveraverint.

Datum Romae, ex Aedibus Sancti Officii, die 20 Iunii a. 1949.

L. fg S.

Petrus Vigorita, *Supr. S. Congr. S. Officii* Notarius.